

115. заседание

Срѣда, 30 юний 1926 година.

(Открито отъ председателя А. Ц. Цанковъ, въ 16 ч. 35 м.)

Председателъ: (Звън) Обявявамъ заседанието за открито.

Отъ заседанието сж отсъствуваха следните народни представители: Агушевъ Еминъ, Ангеловъ Станъ, Басевъ Лазаръ, Балтовъ Никола, Баталовъ Константинъ, Берковъ Добри, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Хазанъ-ефенди, Велиновъ Тончо, Волевъ Борисъ, Вълчевъ Ангелъ, Вжтевъ Лазаръ, Ганевъ Венелинъ, Георгиевъ Додю, Гоговъ Дѣлчо Тодоровъ, Горбановъ Иванъ, Гургутски Рангелъ, Давидовъ д-ръ Ханъмъ Исаковъ, Даневъ д-ръ Стоянъ, Дановъ Григоръ, Джидровъ д-ръ Петъръ, Димитровъ Тодоръ, Домузчиевъ Василъ, Дончевъ Георги, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Желѣзковъ Петъръ, Ивановъ Пани, Караивановъ Иванъ Тодоровъ, Караивановъ Петко, Косовски Георги, Костурковъ Стоянъ, Маждраковъ Тодоръ, Мариновъ Владиславъ, Марковъ Михо, Марковъ Никола, Милановъ д-ръ Кънчо, Милковски Александъръ, Минковъ Миланъ, Михайловъ Христо, Мочуровъ Велико, Мошановъ Стойчо, Недѣлковъ Лачо Илиевъ, Нейковъ Димитъръ, Николовъ Коста, Неновъ Александъръ, Панайотовъ Тодоръ, Петрини Николай, Петровъ Койчо, Пехливановъ Костадинъ Колевъ, Поповъ Георги, Поповъ Проданъ, Поповъ Христо, Пупешковъ Цвѣтанъ, Пѣевъ Ганчо Велевъ, Савовъ Сава, Сакъзовъ Янко, Сарминева Костадинъ, Славовъ Йорданъ, Сталийски Александъръ, Стойчевъ Пендо, Тотковъ Банчо, Урумовъ Апостолъ, Фаденхехтъ д-ръ Йосифъ, Хаджиевъ Никола, Цанковъ Асенъ, Цвѣтановъ Донко, Черневъ Христо, Чолаковъ Стефанъ, Шерифовъ Ахмедъ Фазълъ, Яламовъ д-ръ Георги и Янковъ Василъ)

Разрешенъ е отпускъ:

На г. Асенъ Господиновъ — 1 день.

На г. Асенъ Цанковъ — 4 дни.

На г. Сава Савовъ — 2 дни.

На г. Дѣлчо Тодоровъ Гоговъ — 4 дни;

На г. Александъръ Милковски — 1 день.

Следва да бжде разрешенъ отъ Събраниято отпускъ на следните г. г. народни представители:

На г. Никола Атанасовъ — 4 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Христо Господиновъ II — 2 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Петко Караивановъ — 5 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Господиновъ Продановъ — 2 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Иванъ Илиевъ — 1 день. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Стефанъ Чолаковъ — 4 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Тодоръ Панайотовъ — 5 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. д-ръ Добри Веровъ — 5 дни. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

На г. Димитъръ Мангърговъ — 1 день. Които сж съгласни, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраниято приема.

Въ бюрото на Камарата е постѣпилъ отъ Министерството на земледѣлието и държавните нмоти законопроектъ за отпущане безплатно отъ държавните гори за постройка на повитъ училищни сгради за американското училище край гр. София, по 3.000 куб. м. грубъ дървенъ материялъ годишно въ продължение на петъ години, докато ще трае изграждането на зданията. (Вж. прил. Т. I, № 159)

Този законопроектъ ще бжде раздаденъ на г. г. народните представители и ще се постави на дневенъ редъ.

Постѣпило е питане отъ казанлъшкия народенъ представителъ г. Петко Стайновъ до г. министра на външните работи и на изповѣданията съ следното съдържание: (Чете)

„Моля г. министра на външните работи и на изповѣданията да събщи на народното представителство какво е сторено отъ правителството и отъ него презъ последното му пътуване въ връзка съ заема за бѣжанците, за който се събщи, че билъ одобренъ отъ Обществото на народите“.

Министъръ А. Буровъ: Мога да отговоря на питането сега.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стайновъ, за да развие питането си.

П. Стайновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Събщи се въ вестниците, а сѣщо се разгласи навсякъде, че Съветътъ на Обществото на народите е разрешилъ на българското правителство да сключи единъ заемъ за бѣжанците. Г. министърътъ на външните работи направи едно изложение предъ парламентарната комисия по Министерството на външните работи и на изповѣданията. Азъ смѣтамъ, че отъ интересъ на Парламента е той да бжде освѣтленъ, а чрезъ него да бжде освѣтлено и цѣлото българско обществено мнение върху мисията на г. министра на външните работи въ Женева и резултатитъ, които е постигналъ той.

Ето защо, азъ го моля да направи едно изложение по въпроса предъ Парламента.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на външните работи и на изповѣданията.

Министъръ А. Буровъ: Г. г. народни представители! Въпросътъ за заемъ на България за бѣжанците е повдигнатъ още отъ предшествуващото правителство въ една форма официозна, въ едно време, когато по причина на известни стѣснения на финансовия пазаръ, тази операция, поне за него моментъ, едва ли е била удобна и лесна.

Въ м. декемврий 1925 г., тогавашното българско правителство имаше, обаче, уведомление, че условията сж благоприятно промѣнени и че възможностъ за единъ заемъ на България за бѣжанците съществува.

Презъ м. мартъ т. г., азъ използвахъ моето пребиваване въ Женева, въ свързка съ заседанията на Обществото на народите, за да влѣза въ директенъ контактъ и да продължа постѣпките и действията на моя предшественникъ, съ цель да се осигури единъ бързъ и задоволителенъ заемъ за настаняване бѣжанците въ България. Презъ м. мартъ още ми се каза, че въпросътъ, за да бжде поставенъ на разглеждане, трѣбва да бжде туренъ предварително на дневенъ редъ. И понеже Съветътъ на Обществото на народите приключва сесията си едновременно съ заседанията на Обществото на народите, въ маренската сесия, разглеждането на този въпросъ бѣ невъзможно и най-ранното му разглеждане можеше да стане въ сесията презъ м. юний, която започва на 7 с. м.

За българското правителство въ този моментъ се постави въпросътъ: дали е въ интереса на България заемътъ да бжде исканъ чрезъ Обществото на народите и подъ негова протекция, или да се отправи направо българското правителство къмъ финансовитъ групи, които могатъ да дадатъ заемъ на България, за да сключи съ тяхъ единъ директенъ заемъ? Въ това време имаме съвети и указания и въ едната, и въ другата смисълъ и трѣбваше да се чака известно време, за да може да се избере правилниятъ пътъ.

През м. април вече правителството имаше ясни и, бихъ казалъ, единодушни указания, че за успѣха на единъ заемъ за бѣжанцитѣ е необходимъ патронажътъ на Обществото на народитѣ. Веднага следъ това правителството на 3 май съ формална молба, писмо, сезира Секретариата на Обществото на народитѣ съ своето искане — да посме Обществото на народитѣ мералния патронажъ върху единъ заемъ въ размѣръ на 3 милиона лири стерлинги номинални въ полза на настаняването бѣжанцитѣ въ България.

Още на 4 май, значи на другия денъ отъ ержването на нашето писмо, отъ Женева се отпрати до нашия шефъ д'аферъ, въ Бернъ отговоръ, съ който се съобщава, че Секретариатътъ е съобщилъ вече писмото ми до членоветѣ на Съвета и че въпросътъ ще бѣде внесенъ въ дневния редъ на сесията на Съвета презъ м. юний — дата, на която финансовиятъ комитетъ ще има също своята сесия. И по-нататъкъ, по поводъ на едно изразено въ нашето писмо искане, че ще бѣде извънмѣрно полезно за бързото разрешаване на въпроса да се не чака принципналното решение на Съвета, а, ако е възможно, самиятъ Секретариатъ веднага да делегира единъ свой довѣренъ човѣкъ тукъ, за да проучи предварително обективни условия и даннитѣ, които сѣ свързани съ този въпросъ, и Съветътъ да има тѣзи данни на разположение още въ деня, когато ще бѣде официално сезиранъ — по поводъ, казвамъ, на това наше искане, Секретариатътъ ни съобщава, че изпраща г. Шаронъ, аташиранъ къмъ Генералното комисарство на Обществото на народитѣ въ Унгария, въ София на 8 май, за да влѣзе въ контактъ съ правителството и да събере и проучи даннитѣ, отъ които може да има пужда Обществото на народитѣ.

На 8 май г. Шаронъ пристигна въ България. По самото желание на Секретариата, около неговата мисия не трѣбваше да се прави шумъ, нито трѣбваше да се сметне неговото идване като нѣкакво предрешаване на въпроса — идва като експертъ да проучи известни фактически данни и цифри свързани съ нашето искане. Г. Шаронъ работи тукъ усърдно близо 15 дни, и ще прибавя, крайно съвѣстно, както личи отъ гражданата работа, която е изразена въ неговия рапортъ, и къмъ края на м. май се връща въ Женева и представя своя писменъ рапортъ. На 3 юний, точно по предварително наредената програма за свикване на финансовия комитетъ, тоя комитетъ се събира. — Финансовиятъ комитетъ, г-да, при Обществото на народитѣ е единъ спомогателенъ органъ, съставенъ отъ най-вещи техници, едновременно високо издигнати хора въ своитѣ страни, отъ разни националности, които сѣ въ помощъ на Обществото на народитѣ по всички въпроси отъ финансовъ характеръ. Той бѣ председателствувалъ отъ г. Дюбоа, виденъ финансистъ, банкеръ швейцарски; между неговитѣ членове имаше представители почти на всички велики държави, които участвуватъ въ Съвета на Обществото на народитѣ. Още на 3 юний азъ бѣхъ повикахъ като представител на българското правителство да подкрепя нашата молба, да дамъ надлежни освѣтления и подробности и да отговори на редицата въпроси, които ще ми бъдатъ поставени отъ членоветѣ на този финансовъ комитетъ. Въ продължение на близо 3 часа, азъ имашъ възможность изчерпателно да развия и подкрепя нашето искане.

За да бѣде по-ясно развитието на въпроса по-нататъкъ, азъ ще си позволя да резюмирамъ накъсо съществената частъ на нашето искане, безъ да превеждамъ текстуално и да губя много време.

Най-напредъ констатираме какво е количеството на бѣжански семейства ненастанени; констатираме повелителната пужда на тѣзи хора да бѣдатъ подпомогнати; констатираме невъзможността на българската държава при пейнитѣ стѣснени финансови срѣдства да се хвърли въ такива извънредни разходи, понеже нѣма откъде да намѣри приходи; констатираме, че една страна като насъ, съ една икономическа структура слаба, не може тъй бързо да смели и да задоволи насѣщнитѣ пужди на една такава грамадна вълна отъ хора, дошли не по вина и не по желание на българското правителство, и апелирме за бърза помощъ подъ форма на единъ заемъ за бѣжанцитѣ въ размѣръ на три милиона лири стерлинги номинални, отъ който заемъ една частъ да отиде въ директно подпомагане на тия бѣжанци, за снабдяването имъ съ къщи, съ работенъ добитѣкъ, съ земеделски инвентаръ, съ семена и пр., а друга частъ да послужи за изплъненето на общественни постройки и предприятия, свързани директно и ендиректно съ настаняването на бѣжанцитѣ, т. е.

пресушаване на блатъ, изкореняване на заклеявѣли гори, разработване на мери, създаване на пѣтища и съобщения и т. н.

Къмъ това общо изложение конкретизирахме накрая пѣколко точки, които въ нашитѣ очи имаха съществено значение. Тѣ бѣха следнитѣ — ще ми позволите да чета текстуално: (Чете)

„Като се има предъ видъ винаги необходимостта отъ една бърза помощъ за бѣжанцитѣ, българското правителство си позволява да привлече благотовителното внимание на Съвета върху следнитѣ съображения и искания:

„а) Необходимо е въ същото време, когато ще се реши въпроса за заема, щото едно решение отдѣлно да бѣде взето, разрешаващо единъ авансъ, срещу заема, отъ единъ милионъ лири, за да могатъ работитѣ по настаняването на бѣжанцитѣ да започнатъ още въ месецъ юний;

„в) Желателно е да се използватъ за пуждитѣ на заема и за настаняването съществуващитѣ вече организации въ България, а именно Дирекцията на трудовитѣ земеделски стопанства, която разполага съ публичнитѣ имоти на държавата, Българската земеделска банка и пейнитѣ клонове, натоварени съ финансовитѣ операции, както и организитѣ на Министерството на земледѣлието;

„с) Също така е желателно да се избѣгва създаването на единъ контроленъ апаратъ, комплициранъ, както и на импровизирани служби, които представляватъ двойното неудобство да струватъ скъпо и да закъсняватъ организацията на работитѣ. Българското правителство е на мнение, че контролтътъ ще бѣде достатъчно осигуренъ, ако се делегира при централната автономна организация по настаняването на бѣжанцитѣ, която ще бѣде създадена, единъ представител на Обществото на народитѣ съ определени и установени функции;

„д) Българското правителство смета, че ще бѣде полезно, щото една частъ отъ заема да бѣде оставена безъ предварително предназначение, като се оторизира автономната организация, действующа въ съгласие съ представителя на Обществото на народитѣ, да опредѣли употреблението на тая частъ презъ време на самата работа на настаняване бѣжанцитѣ, въ зависимостъ отъ пуждитѣ. По-нататъкъ продължаватъ общи искания.

Въ тази конференция на 3 юний, която, трѣбва да ви кажа, бѣ ренаваща — защото досега не се знае случай, гдето едно решение на финансовия комитетъ да не е било следъ това одобрено отъ Съвета на Обществото на народитѣ — презъ тази, казвамъ, конференция азъ имашъ да пледирамъ, покрай общитѣ наши искания, и тѣзи специални, тъй да кажа, указания и въ същото време да дамъ всичкитѣ обяснения, които ми бѣха искани. Явиха се естествено спорове. Имаше въпроси твърде важни, които се повдигнаха; повдигнаха се съ най-голяма добросъвестность отвѣждѣ, съ целъ да се добиятъ повече освѣтления. Но трѣбва да констатирамъ тукъ високо, че пѣмаше ни спорове, ни възражения по пуждата отъ единъ заемъ; че този заемъ ще бѣде отъ всеотпадна полза, че той ще бѣде не само едно дѣло на човѣколюбие, но, че той ще бѣде едно дѣло на политическо умириване, на политическо успокояване; че този заемъ ще спомогне и за подобрене на отношенията ни съ съседитѣ; че този заемъ ще стане източникъ на едно икономическо и стопанско засилване на България, отъ което само по себе си ще последватъ благотворни ефекти. Всички спорове се въртѣха около чисто технически подробности: какъвъ да бѣде размѣрътъ на заема, не може ли да бѣде малко намаленъ, за да се осигури успѣхътъ му, по кой начинъ може да бѣде гарантиранъ, по кой начинъ ще става изплащането и въ какъвъ периодъ, по какъвъ начинъ може да бѣде организиранъ контролтътъ и пр. Нѣма да влизамъ въ всички подробности; ще засегна само ония точки отъ тази дискусия, по които нашитѣ предложения не бидоха приети. Една, собствено, точка бѣ тѣ — какъвъ залогъ България е въ положение да даде като гаранция на този заемъ за бѣжанцитѣ. Нашето предложение бѣ да дадемъ въ първа шпотека земитѣ, които ще се раздадатъ на бѣжанци; като допълнителенъ залогъ да дадемъ остатѣцитѣ отъ прихода отъ бандерола на тютюна, на гербовия сборъ и евентуално дагька върху кибрита. Азъ аргументирахъ много надълго и много изчерпателно, че въ всѣко отношение тѣзи залози, които даваме, и за България сѣ по-удобни, защото не засѣгатъ други наши източници, които евентуално могатъ да послужатъ като гаранция за други финансови операции, напр. когато България потърси единъ заемъ за своето стопанско въздигане и възстановяване, че тия залози и отъ точка зрение на психологията на подписчицитѣ, на рентниритѣ, на банкитѣ също така представля-

ватъ най-добрия възможен залогъ, защото сж залози изпитани, които въ продължение на 25—30 години сж служили като такива безупречно, които сж имали винаги тенденцията да дадат по-големи и по-големи приходи, които през време на войната сж функционирали правилно и които — това е най-важното — съдържатъ въ себе си две преимущества, които никои другъ залогъ не може да даде, а именно, че събирането на приходитъ по тѣхъ е концентрирано въ една ръка, въ една стая, въ единъ кабинетъ, и че никакъвъ контролъ вѣнчъ отъ този кабинетъ не е нуженъ, за да бѣде осигурено правилното постѣпление по този залогъ.

Моего впечатление бѣше, че тѣзи аргументи сж убедителни, че вѣроятно ще бѣдатъ възприети. Но впоследствие както ще видите, когато ви прочета решението или по-право рапорта на *comité financier*, комитетътъ е възприелъ други залози. Въ тѣзи дискусии, въ тѣзи разговори имаме известенъ намекъ, изразенъ въ смисълъ: „Отъ опитъ знаемъ“ — казватъ членовѣтъ — „какво нашитъ еускриптори, подписници на заеми, не обичатъ никога да иматъ като залогъ единъ видъ отъ втори рангъ залогъ — следъ като той вече е заложенъ за известенъ дългъ, да търсятъ остатъци, които и тѣзи остатъци да бѣдатъ големи, колкото и да бѣдатъ осигурени; за психологията на нашата публика по-важно е да се каже, че това е единъ залогъ въ първа пипотека, стколкото единъ по-сигуренъ залогъ, по който не билъ въ първа пипотека“. Разбирамъ тия съображения и не смѣтахъ, че около този въпросъ ние можемъ да отворимъ нѣкаква борба.

Въ тия дълги разисквания, които, както казахъ, траяха три педѣли, между другото се засегна и управлението на нашата Народна банка, въ смисълъ, че при положението, въ което се намира днесъ свѣтътъ, една отъ най-големиѣ проблеми е затвърдяването на националната монета и че органътъ, който навсѣкжде има специално грижата за запазване на монетата, това е винаги държавната емисионна банка; следователно, за да се обезпечи за България сигурността по отношение затвърдяването на пейната монета, трѣбва да се обезпечи независимостта и солидността на емисионното учреждение, което именно се грижи за стабилността на тази монета. И тамъ се поставиха редъ въпроси, дадохъ се редъ указания, какво би могло и какво би трѣбвало да се направи, за да се достигне до положението, банката да бѣде по възможностъ по-независима отъ държавата, да престане да бѣде единъ видъ касиеръ на държавата, да престане тази аномалия, че три четвърти отъ пейния активъ да отива за нуждитъ на държавата, а тя да си вѣдѣе въ своята роля на голѣмо кредитно емисионно учреждение.

Този въпросъ толкова много интересуваше финансовия комитетъ, че следъ като пристигна въ Женева г. Асенъ Ивановъ, управителътъ на банката, поискаха и него да изслушатъ и съ него се е продължилъ сжщиятъ разговоръ около два и половина часа, за да има комитетътъ една съвършено ясна представа за всички подробности, не само по баланситъ на банката, но и по пейния начинъ на манипулиране, пейнитъ отношения къмъ държавата, по пейнитъ възможности и рискове, на които евентуално пейното положение на касиеръ на държавата може да я изложи при едно отслабване, тъй да кажа на срѣдствата на държавата. Това, както казахъ, бѣше на 3 юний. На 4, 5 и 6 юний финансовиятъ комитетъ се занимава съ други въпроси, около унгарския контролъ и около заема на Австрия.

На 7 юний се отвориша заседанията на Съвета. Тѣ траяха вѣнчю четири дни и комитетътъ трѣбваше да приготви своя рапортъ, за да може да бѣде вржченъ на време на членовѣтъ на Съвета, преди сесията да бѣде затворена. Трѣбва да призная, че това не бѣ лека работа. Трѣбва да констатирамъ, че комитетътъ прояви извънредно много добра воля, извънредно много трудолюбие, за да се справи съ всичкитъ въпроси, повдигнати около нашия заемъ, и да бѣде въ положение на 7 юний да приготви въ общи линии рапорта си, а на 9 юний, предпоследния денъ на заседанията на Съвета, да може да представи рапорта си въ окончателна форма.

Азъ смѣтамъ, г-да, че за ваше освѣтление, преди да вѣдѣа въ други коментарии, най-добре ще бѣде да ви прочета пълния текстъ на рапорта на финансовия комитетъ, тъй като, както ще видите по-нататкъ, решението на Съвета на Обществото на народитъ е чисто и просто възприемане заключениата, препоржкитъ и т. н. на рапорта на финансовия комитетъ. Отъ този рапортъ, прочее, вие ще имате една пълна и ясна представа какво е соб-

ствено решението на Съвета на Обществото на народитъ. (Превежда):

„Финансовиятъ комитетъ, както бѣ помоленъ отъ Съвета, разучи предложениата, формулирани отъ българското правителство относно настаняването на българскитъ бѣжанци, както и емисиата на единъ заемъ съ целъ за построяване на къщи, доставка на материяли, подготвяне земи и на срѣдства за съобщения, необходими за тѣхното настаняване.

„I. Комитетътъ има предъ видъ: а) сведенията, събрани отъ г. Тиксе и отъ г. полковникъ Прокторъ, по случай анкетата, направена въ България съ друга целъ — анкета по отношение условията на труда въ България; б) специалниятъ рапортъ на г. Шаронъ, който нарочно бѣ изпратенъ въ България по случай на това искане и който достави сведения, устни и писмени; в) други сведения и обяснения, дадени отъ г. Буровъ министъръ на външнитъ работи въ България и отъ г. Асенъ Ивановъ, управителъ на Българската народна банка.

„II. Преди да представи препоржкитъ, комитетътъ счита за уместно да изложи нѣколко кжени бележки върху положението, като се основава върху даннитъ, съ които разполага. Споредъ сведенията, доставени на комитета, България е трѣбвало да приеме отъ 1913 г. насамъ около 52.000 фамилии бѣжанци, които сега броятъ близо 220.000 души. Върху това количество 113.000 сж способни да работятъ; около 30.000 отъ тѣзи последнитъ сж били окончателно настанени, било отъ българското правителство, било благодарение на тѣхнитъ собствени ресурси; 25.000 други бѣжанци могатъ да бѣдатъ настанени въ градскитъ околии съ частичната помощъ на българското правителство, което вече е изразходвало 160.000.000 л. за общото дълго по настаняването на бѣжанцитъ. Оставатъ, прочее, около 60.000 работни ръце, представляващи около 30.000 фамилии или около 120.000 лица, включително лицата, които сж въ тежестъ на работоспособнитъ — които иматъ нужда да бѣдатъ установени върху земя. Тѣзи бѣжанци сж въ голѣма мизерия, смъртността е значителна и ще бѣде по-значителна, ако една ефикасна помощъ не бѣде дадена преди зимата. Тѣ още сж въ периодъ на емиграция, на движение, скитатъ се ту въ градове, ту въ села, споредъ шансовѣтъ или случайнѣтъ временни, които тѣ срѣщатъ за да намѣрятъ работа. Истина е, че известно количество отъ тѣхъ бидоха временно установени върху земя, взети подъ наемъ, но тѣхното присъствие представлява единъ постояненъ източникъ на търкания съ мѣстното селско население.

„Комитетътъ е силно поразенъ отъ голѣмитъ преимущества, които би представлявало настаняването на тѣзи бѣжанци: първо, като се намалятъ по този начинъ мъжнитъ на вътрешната политика, за която бѣжанцитъ, безъ срѣдства за сжществуване, представляватъ единъ отъ главнитъ източници на социални вълнения; второ, като се позволи подобрене на външнитъ сношения, въ които сношения проблемитъ, свързани съ настаняване на бѣжанцитъ, играятъ сжщо една важна роля; трето, като се увеличатъ икономическитъ ресурси на страната, благодарение производителния трудъ, който могатъ да доставятъ тѣзи 60.000 работни ръце — безъ да се смѣтатъ фамилитъ, които тѣ трѣбва да хранятъ — работници, които сж извънредно годни за полска работа и които съставляватъ сега единъ източникъ на разходи, а не на богатства, като се позволи и турането въ работа на земи, досега неизползувани, по които ще бѣде лесно да бѣдатъ направени плодородни и производителни; четвърто, като се подпомогне българското правителство да продължи дълго на реконструкция, на възстановяване, предприето отъ него, дълго, на което първитъ резултати вече представляватъ реаленъ напредкъ: реализиране отъ три години на бюджетния екилибъръ, задържане на монетната стабилностъ. Консолидирането на това дълго е най-добриятъ начинъ да се подобри кредитътъ на страната.

„Комитетътъ е на мнение, че за горната целъ единъ заемъ, който да произведе чиста сума, отговаряща на 2¼ милиона английски лири, ще бѣде достатъченъ. Дветъ трети отъ тази сума приблизително трѣбва да бѣдатъ употребени за построяване на жилища, за доставяне на нужния инструментъ, за аванси и около ¼ за подготовка на земи съ целъ да се направятъ годни за настаняване на бѣжанци и за създаване срѣдства за съобщение. Помощта отъ заема трѣбва да бѣде ограничена за земеделскитъ работници — въ смисълъ на земеделски стопанства, които биха желали да се настанятъ въ полето. Българското правителство ще продължава да помага съ свои

собствени средства релативно малкото число градежи бѣ-
жанци несамодѣлни.

Българското правителство ще трѣбва да се ангажира да постави произведението на заема въ една специална сметка, която ще бѣде подчинена на независимия контрол на единъ организъм или на единъ агентъ, назначенъ отъ Съвета на Обществото на народитѣ. Този организъмъ или този агентъ ще трѣбва да упражнява своя контролъ върху използването произведението на заема и да не освобождава фондове, освенъ за разходи назначени за целитѣ, които сѣ опредѣлени въ плана и съобразно сѣ подробнитѣ наредби, които ще бѣдатъ одобрени. Той ще трѣбва да има силата да прекрати въкаквѣ аванси, въ случай че има основание да върва какво освободенитѣ фондове по-рано не сѣ били употребени тъй, както сѣ били разрешени. Той ще трѣбва да има право да назначи единъ ограниченъ персоналъ — който евентуално да включва инспектори — който ще бѣде отговоренъ предъ него и платенъ отъ него. По единъ общъ начинъ той ще трѣбва да избира своя персоналъ между българскитѣ подданици.

„Българското правителство ще трѣбва да вземе мѣрки, за да достави нужнитѣ земи годни по своето естество и по своето положение да послужатъ за настаняването — земи вече разпозагаеми или земи, които ще бѣдатъ подготвени въ свръзка съ плана. Агентътъ ще трѣбва да има право да забрани въпки разходъ отъ произведението на заема за операции по настаняване върху земи, които той смета, че не сѣ годни за тия цели. Даването помощи отъ произведението на заема трѣбва да бѣде строго ограничено за българскитѣ подданици. Условиата на заема ще трѣбва да бѣдатъ точно установени между правителството и заеодавнитѣ. Обаче комитетътъ е на мнение, че ще бѣде може-би полезно да представи следующитѣ забележки около мѣрките, които въроятно ще бѣдатъ необходими.

„А. Комитетътъ смета, че българското правителство ще намѣри нужно да сключи едно задоволително съглашение съ държателитѣ на облигациитѣ отъ заемитѣ преди войната за въ бѣдаче и да задоволи други нѣкой редъ съществуващи права.

„В. Положението ще бѣде подобро чрезъ едно измѣнение статутитѣ на Народната банка, имаше за целъ да тури въ хармония тая банка съ най-добритѣ принципи, приети днесъ за функциониранието на централна емисионна банка. Комитетътъ сѣюжерира, че българското правителство би могло между другитѣ уредби, предвидени въ този параграфъ, да се ангажира да пристѣпни къмъ едно измѣнение отъ този видъ, подробноститѣ на което ще бѣдатъ дискутирани въ полезно време съ комитета. Общата сума на задълженията на България въ бѣдаче къмъ чужбина по дългове преди войната, дългове по репарации и пр. изглежда значителна въ сравнение съ сегашното ниво на държавния бюджетъ. Комитетътъ констатира, че договорътъ дава на Репарационната комисиия властта да разреши по рекомендация отъ Междусъюзническата комисиия било едно намаление на нѣкои отъ плащанията, които има да прави България, било отлагане на това плащане, било намаление въобще на дългата сума, дължима отъ България. Но нито българското правителство, нито финансовиятъ комитетъ не сѣюжерира въ момента модификации, измѣнения въ положението на плащанията, които сѣ въ сила. Комитетътъ смета, обаче, че Съветътъ не би могълъ да препоръча съ пълно доверие емисията на единъ новъ външенъ заемъ, преди да се вземе едно решение, напр. назначението въ случай на мъчнотии на единъ арбитъръ — решение, взето отъ Комисиията по репарациитѣ, което по мнението на финансовия комитетъ би запазило гаранциитѣ, дадени на заема, срещу въкаква загуба на стойността, произходяща отъ несигурността на шанжа, на българския левъ. Една такава наредба или решение ще бѣде въ общия интересъ и на България, и на нейнитѣ кредитори.

„С. Заемътъ за българскитѣ бѣжанци трѣбва да бѣде гарантиранъ чрезъ една първа ипотeka върху установени приходи за една стойност, отговаряща на целта. Комитетътъ смета, че съществуватъ разпозагаеми приходи за тая целъ, като напр. акцизитѣ върху солта и спирта, както и монополътъ на кибрита, които сѣ произвели респективно презъ последната година 280, 144 и 169 милиона лева, или всичко 19.7 милиона златни франка, при условие, тия приходи да бѣдатъ освободени отъ общата ипотeka, установена по силата на осмата часть отъ плащанията по Ньойския договоръ. Ще бѣде необходимо да се направятъ спогодби или да се взематъ решения отъ

организмѣ, патоварени съ репарациитѣ, за да се направи едно изключение отъ тази обща ипотeka, така че заемътъ да бѣде ревидирана ипотeka отъ първи рангъ върху установенитѣ по-горе приходи. Ще трѣбва да забележимъ, че плащането на репарациитѣ и на разпозагаемитѣ по окупацията сѣ гарантирани чрезъ едно сопенално афектиране на приходитѣ отъ митницитѣ — афектиране, около което комитетътъ не предвижда никаква намѣба.

„Комитетътъ смета, че приходитѣ, получени по службата на заема, ще трѣбва да бѣдатъ внасяни на една специална сметка. Презъ времетраянето на заема тази специална сметка ще бѣде контролирана чрезъ посрѣдничеството на единъ мѣстенъ представителъ чрезъ трѣсти, контролори, назначени отъ Съвета. Ще бѣде означено, че излизанитѣ отъ казаната сметка, които не ще бѣдатъ необходими за нуждитѣ на заема, ще бѣдатъ отново повръщани на българското правителство на опредѣлени срокове. Трѣстътъ, контролата ще има правото, подъ резервата на анектъ предъ Съвета на Обществото на народитѣ, да иска предаването на други приходи, ако произведението на дадени вече като гаранция приходи въ нѣкой моментъ падне по-долу отъ 150% отъ сумитѣ, нуждни за службата на заемитѣ.

„Ще бѣде въроятно най-удобно, щото агентътъ, патоваренъ съ контрола по настаняването, да бѣде едновременно и мѣстниятъ представителъ на синдиката, който ще прави заема, за да контролира сметката презъ времетраянето на заема.

„Комитетътъ смета, че единъ заемъ ще бѣде реализиранъ при горнитѣ условия и се надѣва, че Съветътъ ще може да се асоциира чрезъ едно формално решение къмъ единъ пълненъ проектъ. Обаче емисиата на заема следъ септемврий месецъ пѣта да достави очевидно суми за настаняване на бѣжанци преди настѣпващата зима. И комитетътъ е убеденъ, че е отъ естѣсна нужда поне да се започнатъ новитѣ разходи преди тази дата. Не се знае, дали ще бѣде възможно да се сключатъ нуждитѣ спогодби за добиването на аванси преди зимата, който авансъ ще почива върху същитѣ гаранции, обаче ще трѣбва да се направи възможното, за да се сключатъ казанитѣ спогодби въ течение на идущия месецъ или къмъ тази дата.

„Не ще бѣде, обаче, възможно да се добиятъ тѣзи аванси, освенъ ако Обществото на народитѣ заяви, че то се асоциира къмъ проекта и рапорта на комитета.

„При тия условия Съветътъ ще може презъ време на тази си още сесия да даде едно общо одобрение на този рапортъ, да декларира, че той е наклоненъ да се асоциира къмъ проекта и да разреши на председателя на Съвета, по препоръка на финансовия комитетъ, да вземе всички мѣрки, необходими за да изпѣлни на дълъ казанитѣ проектъ, мѣрки, които могатъ да се окажатъ нуждни преди събирането на Съвета“.

Това е, г-да, рапорта, взетъ единодушно. Този рапортъ бѣ раздаденъ предварително и се прочете на 10 юний. Той бѣ подкрепенъ и отъ единъ докладъ отъ уважаемия г. Вандервелдъ, министъръ на външнитѣ работи и едновременно първи делегатъ на Белгия въ Съвета на Обществото на народитѣ. Рапортътъ и тоянитѣ думи на г. Вандервелдъ заслужаватъ да се прочетатъ, за да се знайтъ отъ народното представителство. Азъ ще прося извинение, ако отнема още нѣколко минути, за да прочета и доклада на г. Вандервелдъ. (Превежда):

„Г. Вандервелдъ напомни, че Съветътъ бѣ некалъ отъ финансовия комитетъ мнението му по въпроса за настаняването на бѣжанцитѣ въ България. Той е щастливъ да констатира, че финансовиятъ комитетъ е далъ едно благоприятно мнение. Рапортътъ на финансовия комитетъ е подъ очитѣ на всички колеги. Едва ли е необходимо да се настоява върху капиталната важностъ на тази проблема. Действително, както констатира финансовиятъ комитетъ, настаняването на бѣжанцитѣ представлява отъ себе си четири голѣми преимущества: а) като намалява мъчнотинитѣ на вътрешната политика, тъй като бѣжанцитѣ продължаватъ да бѣдатъ и сега единъ източникъ на социални външения; б) като позволява подобренето на външнитѣ сношения, за което проблемата на бѣжанцитѣ играе известна роля; в) като увеличава икономическия ресурсъ на страната, благодарение на производителната работа, която могатъ да доставятъ 60 хиляди работни рѣце и г) като позволява на българското правителство да преслѣдва дълго на реконструкция, предприето отъ него и което е дало като първи резултати реални прогреси, реализирани отъ три години, къмъ установяване на равновесие въ бюджета, монетна стабилностъ и пр.

„Представителят на Белгия предлага, прочее, на Съвета следната резолюция“ — която ще прочета въ последствие и която се прие.

Представителят на Белгия дължи да прибави няколко лични бележки. Той е имал случай преди две години да пресече пътя България, да посети лагерите на бължани, и ако той е видял нещастни пъща въ свѣта, малко сж му направили такова трагично впечатление, каквото зрелището на тѣзи хиляди нещастници, прѣсно изкоренени почти по-многого и които не можеха да разчитатъ, за да бждатъ хранени и настанени, освенъ върху твърде постинтъ срдѣства на своитѣ сънародници.

Презъ време на своята анкета той е добилъ убеждението, че намѣсата на Обществото на народитѣ въ полза на бължанитѣ не е само единъ актъ на елементарно човѣколюбие; други важни още мотиви действуватъ въ полза на това намѣсване. Тѣзи групи отъ бължани сж едно условие за лоши ферменти, които сжществуватъ въ вътрешността. Отъ друга страна, отъ точка зрѣще на интернационалнитѣ сношения, пѣма съмнение, че бедността, идвайки още повече да усложни и засили националнитѣ вражди, рискува всѣки моментъ да предизвика инциденти, за които, за нещастие, имаме доста примѣри. Отъ друга страна, отъ точка зрение на икономическото повдигане и възстановяване на страната, която сжщо така днесъ ужасно страда отъ войната, важно пѣщо е помощта, която могатъ да дадатъ тия 60 хиляди работни ржце, хора трудолюбиви, годни за коравия трудъ и които могатъ да бждатъ употребени не само за земеделското подобрене на страната, но сжщо за пѣла една серия отъ индустрии, които единъ отъ неговитѣ съотечественици — говори се въ трето лице, съотечественикъ на г. Вандервелдъ — г. Лоранъ, сигналира преди пѣколко дена на представителя на Белгия. Той имъ каза, че въ България горитѣ сж лесно експлоатируеми и че бължанитѣ биха могли да бждатъ употребени въ тоя трудъ; тѣ биха могли отъ друга страна да бждатъ окупирани въ фабрикация на мобили, коли, конструкции на къщи и пр.

Държа още да кажа — прибавя г. Вандервелдъ — че, следъ като видѣхъ въ България колко бължанитѣ бѣха нещастници, азъ видѣхъ въ Гърция резултата отъ предприетото дѣло за настаняване на други бължани, не по-малко интересни. Азъ видѣхъ около Атина нови градове отъ 30, 40, 50 хиляди души жители, които бѣха щастливи и цвѣтущи. Индустрии, които сжществуваша въ Мала Азия бѣха пренесени въ Гърция и станаха източници на богатства. И, ако е имало мжчнотии и повѣкога инциденти, за които е по-добре да се не говори, очевидно е, че дѣлото, извършено въ Гърция, бѣ величествено и примѣрно. Чрезъ такива вмѣшателства, Обществото на народитѣ печели въ очитѣ на свѣта основи за почитъ и признателност, които ще улеснятъ дѣлото на международно омиротворение.

Представителят на Белгия е убеденъ, че като се идва на помощ на българитѣ, прибавя се къмъ тия заслуги нова една и затова той е щастливъ, че съ всички престижъ, който му даватъ неговитѣ предшествующи усилия, финансовиятъ комитетъ се е решилъ да направи практически предложения, които позволяватъ, преди още зимата да е дошла, да се даде помощ на българскитѣ бължани.

Следъ г. Вандервелдъ взе думата г. Дюбуа, председател на финансовия комитетъ, който почти въ сжщитѣ думи подкрепи аргументитѣ на докладчика, разви пѣкои отъ мислитѣ, които сж помѣстени въ самия рапортъ и заключи: (Чете) „Въ резюме, Съветътъ на Обществото на народитѣ, подъ резервитѣ на резолюцията, която бѣ прочетена, ще даде по принципъ своя патронажъ на българския заемъ за българскитѣ бължани, а, между време, ако се има нужда, това разрешение ще включи въ себе си и разрешението за единъ авансъ, възлизашъ на една сума около 400 хиляди лири стерлинги.“

Следъ туй по редъ бѣхъ покѣпещъ и азъ да кажа пѣколко думи. Преди всичко благодарихъ на всички органи, хора и пр., които сж съдействували отъ мое име и отъ името на българското правителство и прибавихъ: (Превежда) „Тѣй както е подчертано въ рапорта на финансовия комитетъ въ изрази точни и справедливи, послѣствията отъ изпълнението на тоя заемъ ще съставятъ единъ важенъ приносъ къмъ дѣлото на общото омиротворяване на Балканитѣ, къмъ дѣлото на икономическото подобрене на България, като едновременно ще спомогнатъ да се намалятъ незаслуженитѣ страдания на хиляди и хиляди бължани.“

Представителят на България пѣма да скрие мжчнотинитѣ, които могатъ да се срещнатъ при изпълнението на препоржкитѣ, които се съдържатъ въ рапортъ на финансовия комитетъ. Той държи, обаче, да декларира, че българското правителство ще направи безъ забава всички необходими постѣпки, за да се съобрази съ тия рекомандации. За да достигне, обаче, тази цель, българското правителство разчита на сжщностенъ и активенъ конкурсъ на органитѣ на Обществото на народитѣ. Този конкурсъ е толкова по-необходимъ въ очитѣ на правителството, че той му се струва почти като едно необходимо условие за бързия успѣхъ на предприетото дѣло.

Впрочемъ, както констатацията е направена въ самия рапортъ, представителятъ на България подчертава на свой редъ нуждата, въ която се намира страната, да разполага още презъ това лѣто съ необходимитѣ суми отъ единъ авансъ срещу заема, за да приложи веднага плана за установяване на бължанитѣ.

Като благодари още веднажъ на Съвета, той увѣрява сжщия, че българското правителство ще турн най-добрата воля да следва указанията на Съвета въ това дѣло човѣколюбиво и миролюбиво.

Следъ тѣзи мои декларации, г. Бенешъ, представителятъ на Чехославия, поиска думата, за да заяви, че правителството на Чехославия гледа съ много симпатии на предвиденитѣ мѣрки, съ цель да се помогне за решението на единъ тѣй мжченъ въпросъ, като този за бължанитѣ. Той желае да постави два въпроса на докладчика и на председателя на финансовия комитетъ: първиятъ въпросъ — специалниятъ залогъ на митницитѣ, даденъ отдѣлно, като гаранция на репарациитѣ, остава ли незапълнатъ, и второ — заинтересовани страни, които не сж представени въ Съвета, вързани ли сж отъ спогодитѣ или решенията, които сж били направени, или отъ тѣзи, които се предлагатъ?

Г. Дюбоа, председател на финансовия комитетъ, отговори на първия въпросъ, като привлече вниманието на Съвета върху следующия пасажъ отъ рапорта на финансовия комитетъ. И тукъ се цитира пасажътъ: (Превежда) „Ще трѣбва да се забележи, че плащането на репарациитѣ и на разносжитѣ по окупациитѣ сж гарантирани чрезъ една специална афектация на приходитѣ отъ митницитѣ, афектация, около която комитетътъ не предвижда никакво вмѣшателство“. Въ своитѣ предшествующи забележки г. Дюбоа, впрочемъ бѣше посочилъ тази точка. Той я повтори и въ рапорта на финансовия комитетъ: не се предвижда никаква интервенция отъ страна на последния около този приходъ, който споредъ комитета трѣбва да бжде всецѣло запазенъ за употребата, за която е предназначенъ. А г. Вандервелдъ отговори отрицателно на втория въпросъ, поставенъ отъ г. Бенешъ: (Превежда) „Преди да фиксира окончателно подробноститѣ по контрола, Съветътъ мисли да влѣзе въ разбирателство, да вземе мнението на представителятѣ на тѣзи държави, членове на Обществото на народитѣ, които сж съседи на България. Г. Буровъ по този въпросъ предоставя на мждростта на Съвета да вземе онова решение, което той намѣри, че действително е полезно за предприетото дѣло. Съветътъ взема актъ отъ въпроситѣ и отговоритѣ и приема предложената резолюция отъ докладчика.“

Тази резолюция гласи: (Превежда) „Резолюция, приета отъ Съвета на 10 юний 1926 г.“

Съветътъ, първо, взема бележка отъ рапорта на финансовия комитетъ относително установяването на българскитѣ бължани и приема този рапортъ; второ, признава важноността, която сжществува да се осигури едно задоволително решение на тази проблема и се декларира готовъ да се асоциира на проекта; трето, признавайки сжщо, че е важно да се намѣрятъ аванси за бързитѣ нужди, като доставка на семена и пр. още въ началото на есента, разрешава, както това предлага финансовиятъ комитетъ, на председателя на Съвета да вземе по препорѣка на финансовия комитетъ всички мѣрки, необходими, за да се постигне горната цель: четвърто, отбелзва и одобрява принципа, че трѣбва да има единъ ефикасенъ контролъ за назначението на сумитѣ на заема и за избора на земитѣ, на които ще става установяването на бължанитѣ, и си поставя като предметъ да изучи въ своята бъдеща сесия ефективната система, която ще трѣбва да бжде установена за тая цель.“

Това е, г-да, официалната, тѣй да се каже, частъ, онова, което е решено и което е мѣрдовано и задължително. Но, което имамъ да ви кажа по-нататъкъ, това сж вече преценки, коментарии, заключения и сведения, които азъ съмъ

могатъ да констатирамъ, до които съмъ могълъ да се добера и които, разбира се, нѣматъ характеръ на нѣщо формално, текстуално решено и прието.

Предполагамъ, че васъ ви най-много интересуватъ разнитѣ точки, които рапортътъ на финансовиятъ комитетъ предвижда като въпроси, подлежащи на едно предварително разрешение. Тѣзи точки сѫ нѣколко. Ако сте забелязали, нѣкои отъ тѣзи точки се поставятъ като условия предварителни и необходими, други се поставятъ като препорѣка, че въ интереса на заема би било българското правителство да потърси да направи едно или друго.

Точкитѣ, които се поставятъ като условия, сѫ три.

Едната е, че българското правителство по принципъ трѣбва да изкаже готовность и съгласие да направи въ статутитѣ на Народната банка известни намѣнения, които ще има да се изучаватъ впоследствие между финансовия комитетъ и представителитѣ на България. Тия промѣни целятъ да заздравятъ нашето първо банково учреждение, да го направятъ по възможность по-стабилно и по-малко зависимо отъ политически влияния и отъ вмѣшателства на правителството, като му запазятъ, обаче, характера на институтъ държавенъ, на институтъ, който има единствената привилегия да издава банкноти и на институтъ, който регулира шанжа и брани монетата въ България. Въ частнитѣ разговори и подробнитѣ дискусии, които имаме въ комитета, подхвърлиха се нѣколко идеи, които най-добре могатъ предъ васъ да очертаятъ въ каква посока финансовиятъ комитетъ смѣта, че ще бѣдатъ полезни известни реформи въ Народната банка.

Питатъ напр.: защо сте патоварили вне вапния емисионенъ банковъ институтъ съ ипотечаренъ кредитъ, кредитъ, който нише въ свѣта емисионнитѣ институти кредитъ? Това е една много права критика, и азъ смѣтамъ, че и безъ намѣната на финансовия комитетъ и безъ да има пужда да изпълняваме неговата препорѣка, въ интереса на самата Народна банка, нѣкъ и въ интереса на ипотечарния кредитъ въ България, ние трѣбва да създадемъ една специална ипотечарна банка съ срѣдства може-би пакъ на държавата.

По-нататъкъ питатъ: защо Народната банка прави известни дългосрочни пласации, заеми на общини, заеми на окръзи? Хората разсмѣждатъ съ своята психология на управители на банки и казватъ: какъ може Народната банка като държавна банка да взема задължения краткосрочни, да взема влогове, да управлява фондове, които утре могатъ да бѣдатъ понесани, а въ същото време активитѣ ѝ да се поставя въ такива пласации, които не може да събере подиръ петъ и десетъ години? Ако настѣпни моментъ на криза, ако се явятъ тия искания предъ васъ, кой ще отговаря за солидността на Народната банка? Ние трѣбва да държимъ нейния кредитъ на една недосегаема висота, да нѣма абсолютно никакво съмнение, че въ всѣки моментъ е абсолютно годна съ своитѣ ресурси да покрие своитѣ задължения. Поставя се и въпросъ за участието на частенъ капиталъ въ Народната банка. Тамъ и азъ, и г. Асенъ Ивановъ бѣхме категорични въ смисълъ, че нашата Народна банка, тъй както тя е създадена, е единъ видъ историческа светиня, че този нейнъ характеръ на една банка, създадена изключително съ държавни срѣдства, действующа изключително въ полза пакъ на държавнитѣ финанси, безъ участието на каквито и да било частни интереси, до такава степенъ е влѣзълъ въ правитѣ, до такава степенъ досега не се е видѣло неудобство отъ него, че въ България много мѣчно може да се приеме мисълъта да се прави сега, следъ близо 50-годишно съществуване на Народната банка, реформа въ този пѣтъ; да участвува и частниятъ капиталъ въ Народната банка. И моето впечатление е, че тамъ нѣма да срещнемъ спѣшки. Убеденъ съмъ, че по първия въпросъ, вѣнчко опова, което ние ще уговоримъ по-нататъкъ, като срѣдство, за да подобримъ и засилимъ Народната банка, ще бѣде вѣсело въ интереса на самата Народна банка и въ интереса на солидността на държавния кредитъ.

Вториятъ въпросъ, който трѣбва предварително да бѣде разрешенъ, той е, Междусъюзническата комисија да вдигне ипотеката, която съществува върху онѣзи приходи, които се искатъ като залогъ за гарантиране на новия заемъ. Мога отъ сега да ви кажа, г-да, че ние сезирахме Междусъюзническата комисија и имаме писменъ отговоръ, че тя не вижда никаква пречка да освободи, по силата на Лѣвскиятъ договоръ, исканитѣ доходи, за да могатъ да послужатъ като първа ипотeka въ залога срещу заема.

Третиятъ въпросъ, който също така е туренъ като условие, е тъй наречениятъ въпросъ за трансферъ, т. е. за начина по който, въ случай че на едно непредвидено спадане на българската монета се укаже затруднение, ще могатъ полученитѣ суми отъ залога за заема да бѣдатъ преобърнати и изнесени навънъ въ чужда валута. Ако сте обърнали внимание, тамъ има една препорѣка много категорична. Тамъ е казано, че финансовиятъ комитетъ не би могълъ да препорѣча съ сигурность единъ заемъ, ако предварително тоя въпросъ не бѣде разрешенъ отъ самата Репарационна комисија, разрешенъ въ смисълъ — дадено е това като примѣръ — да се назначи съ съгласието на Репарационната комисија единъ арбитъръ, който да прецепява въ даденъ моментъ дали известни платежи на България вѣнъ — казано е въ свързка съ заема, но не знамъ дали нѣма да бѣде неговата мисия по-широка — могатъ да се направятъ безъ да се рискува съ проваляването на българската монета. Това искане, г-да, е отъ голѣма важность отъ точка зрение на интереситѣ на заемодателитѣ. Азъ смѣтамъ, че то има своята важность и за насъ, и то една важность бихъ казалъ повече полезна, отколкото вредна. Все за насъ е добре, ако би имало единъ органъ комитентенъ, безпристрастенъ, патоваренъ предварително съ тази мисия, който въ даденъ моментъ да каже: положението на българскитѣ финанси е таково, че не може безъ рискъ на тия финансии да се извърши изнасяне на чужда валута срещу известни задължения, срещу задълженията по заема. Съ това искане ние сме сезирали тукашната репарационна комисија, ние сме понесали отъ нея да проучи въпроса, да даде мнение и това мнение да бѣде препратено на Репарационната комисија въ Парижъ, за да може да се вземе по-скоро едно решение. Имаме и отъ тамъ увѣренне, че този въпросъ се проучва и че Репарационната комисија въ Парижъ ще бѣде сезирана съ мнението на тукашната комисија.

Това сѫ тритѣ въпроса, които представяватъ нѣкакъ си предварителни условия, за да може да се влѣзе въ конкретни третации съ банковъ групи за условията на заемъ.

Другитѣ точки, които ви четохъ, това сѫ препорѣки. Въ същность тѣ сѫ две точки: Едната се касае до уреждане на нашитѣ задължения по консолидиранитѣ дългове; другата се касае за уреждане на нѣкои наши висѣщи задължения. За да бѣда още по-конкретенъ, ще кажа, че първата точка (визира конвенцията, която днесъ съществува, съ нашитѣ заемодатели за начина, по който ние плащаме купонитѣ и анюитетитѣ на старитѣ заеми, конвенция, която изтича на 1 априлъ 1927 г., споредъ която ние плащаме въ една златна фракция, споредъ степенята на гаранцията на всѣки заемъ, разни проценти, като се почне отъ 30% и се свърши съ 42%). И безъ този заемъ, и съ този заемъ ние трѣбваше да влѣземъ въ преговори, за да можемъ за единъ новъ периодъ да създадемъ пакъ една конвенция, която да урежда основата, върху която ще става това плащане. (Втората точка визира уреждането на висѣщитѣ ни задължения. Касае се за известния дългъ на България къмъ Banque de Paris и къмъ други банковъ групи, които гравитиратъ около Banque de Paris, тъй наречениятъ съкровищни бонове отъ 1912 г. Въ 1912 г. покойниятъ Теодоръ Теодоровъ склочи въ Парижъ единъ заемъ съ Banque de Paris срещу съкровищни бонове за 75.000.000 франка съ изрично уговоране, че тѣзи бонове ще трѣбва да бѣдатъ покрити отъ произведенното на първия държавенъ заемъ, който България би склучила въ чужбина. Настѣпна балканската и междусъюзническата война, въпросътъ остана неуреденъ; до европейската война, въпросътъ тоже не бѣше уреденъ. Настѣпни европейската война, въпросътъ също остана неуреденъ и едва, ми се струва, въ 1921 г. по силата на една конвенция между г. Турлаковъ и Banque de Paris този въпросъ временно бѣ уреденъ, въ смисълъ да се изплатятъ тия съкровищни бонове за единъ периодъ отъ 12 или 13 години съ 8% лихва, като срѣдното годишно плащане варира между 14 и 15 1/2 милиона френски франка. Привилегията, която тѣзи бонове иматъ, да бѣдатъ изплатени отъ произведенното на първия държавенъ заемъ, продължава да съществува. Понеже България сега ще склочи единъ заемъ, макаръ за бѣжанцитѣ, претендира се да бѣдатъ изплатени тѣзи бонове, което е разумно, но на което още по-разумно може да се отговори: да, ако заемътъ давае въ разположение на България свободни срѣдства, съ които да може да плаща. Но понеже тоя заемъ изрично, много строго и ограничително е назначенъ само за настаняване на бѣжанцитѣ, не може да се каже въ този случай, че разполагаме съ

суми от един заем и да можем да плащаме. Този въпрос подробно се дискутира и вероятно то му разрешение ще се намери в това, че по съгласие с групите, които ще отпуснат новия заем, към това количество от 2 1/2 милиона английски лири ще се прибави един транш, който ще отговаря по стойност на онова, което остава да се плаща срещу тези бонове, които днес с лихвите възлизат на около 81.000.000 френски франка, и който транш няма да бъде подписан тъй да се каже, и изплатен, та България да разполага с лири стерлинги и да плаща, ами ще трябва да бъде постъп от самите носители на тези съкровищни бонове, т. е. фактически да се дойде до една конверсия — една конверсия, която за нас ще има тоя резултат, че ще ликвидираме с един временен дълг, който външно да бъде плащан в продължение на няколко още години, до 1933 г., ще бъде плащан през целия период, въ който ще се изплати заема за българците, и, от друга страна, ще бъде плащан с всичките залози, с всичките гаранции, които съществуват за заема за българците.]

Това сж, г-да, възможности — говори ви ги само, за да ви бъде ясна картината — това сж въпроси, които сж още предмет на разговори и преговори. И макаръ че аз вървам, че тези преговори ще дойдат до един резултат, задоволителен за двете страни, казвам ви, че въпросите стоят още отворени. Обаче, моето впечатление е, че от тези въпроси не може да дойде епика, която да направи заема за българците невъзможен. Защото самите наши кредитори имат всички интерес да съдействуват, за да може България да разреши въ себе си един болен въпрос, който я терзае морално и политически и който стопански я дота много парализира и спира; защото те имат голъм интерес тази маса работни ръце, както се говори тук в рапортите, да бъде впрегната в производителна работа и тези стотини хиляди декари земи, които сега пустят, най-малко сж неизползувани, да станат източници на богатства най-напред за тези, които ще ги работят, на второ място за държавата, която ще има косвената полза от увеличението на производството.

На трето място, аз съм дълбоко убеден, че независимо от съображения на човешина, яната смътка и яният интерес на факторите, които има да третират с нас по тези висящи въпроси, ще им подсказват, че България, при своето поведение на лоялен платец досега, заслужава да бъде подпомогната, като се преценят правилно и справедливо нейните възможности и се вземат решения и се направят концесии взаимни, които да отговарят на една идея за справедливост и още повече на условията и на възможностите и на неопосмостта на България.

След като се свърши всичко това в Женева, моето намърение бйне да се върна в София по-скоро, за да уведомя подробно правителството и народното представителство и да си гледам работата. Обаче, от разговори, които имах с много високопоставени лица, и от обещание на първото положение с г. Моллов, министърът на финансите, дойдохме до убеждение, че аз трябва да отида за няколко дни в Париж, за да имам възможност по редицата въпроси, свързани било с финансови групи в Париж, било с Репарационната комисия, лично да педирам, лично да говоря, лично да получа директно впечатление и тогава вече да бжда ориентиран. В Париж останах няколко дни. Видях всички наши хора и организации на носители на наши заеми и пр., както и висшите органи на Репарационната комисия, говорих и пведирах всичко онова, което бй в полза на България и което можеше по справедливост и по разум да педирам и да изнеса за един разрешение, приемливи и задоволителни за нас.

(Председателското място се заема от подпредседателя Петър Тодоров)

Оттам отнесох впечатление, че макаръ да има няколко мъжнини — и ги има — нашите аргументи сж твърде силни, нашата позиция е твърде здрава, че у тези хора има твърде много способности да преценяват и да оценяват нашето поведение досега и въ бжде, за да няма причини да се безпокоим и да се страхуваме, че ще искат да използват случая, за да наложат на България условия, които не отговарят на нейните сили или пък на справедливостта. Г. Моллов остана да продължи тези разговори, да ги преобърне вече в формални преговори. И аз некам да вървам, че въ един сравнително

къс период, може-би преди края на месеца, който иде, всички въпроси ще бждат уредени и г. Моллов ще се върне с нещо свършено, въ смисъл уредени въпроси, уговорени условия, взет аванс, като известни само въпроси на подробното прилагане на плана ще останат да бждат окончателно утвърдени въ септемврийската сесия на Съвета на Обществото на народите.

Преди да свърша, трябва да кажа няколко думи и да подчертая особената бързина и особеното разположение, което въпросът за заема намъри въ всички ерди на Обществото на народите. Недейте забравя, че пие формално поставихме въпроса на 3 май 1923 г. и че на 10 юний с. г., т. е. след един месец и 7 дни този въпрос бй вече разрешен, не само по своя принцип, но и по своите подробности от Съвета на Обществото на народите. Тази бързина ще бжде особено подчертана, ако я съпоставим с начина, по който сж разрешавани подобни заеми от Обществото на народите — гръцкият заем, унгарският заем, австрийският заем. Върно е, че тези заеми повдигнаха проблеми по-сложни, върно е, че тези заеми изискваха проучвания по-продължителни, но мога да ви кажа, че бавежът за първи от тях бй две години, година и половина, година. Ако ви казвам това, г-да, то е за да мотивирам още по-силно и още по-пълно нашата сърдечна признателност към всички тези крупни и малки фактори, които по един въпрос, наглед чуждъ към, проявиха едно усърдие, една заинтересованост, една добра воля, едно човъколюбие, предъ които аз има да кажа само думи на благодарност, думи на признателност, и да изкажа топлата, бих казал, радост, че на хиляди километри от тук нашите болки и страдания можаха да намърят такъв отклик. (Ржкоплъскания отъ сговористите)

Трѣбва да прибавя, г-да, че никакъв маршандажъ нѣмаше, че никакви условия не бѣха поставени, че никакви ангажменти не сж ни искани отъ никакъвъ характеръ — нито политически, нито стопански, нито финансовъ. Всѣки фактори и представители на държави бѣха въ това отношение безприлично коректни, безприлично справедливи и грижливи да не остане у насъ и сѣнка отъ съмнение, че чрезъ своето държане благотворително тѣ некатъ да нечелѣтъ въ нашата доста изтощена България никакви пренумущества отъ какъвто и да било характеръ. (Навѣжда нѣ се подчертаваше — и това се подчертаваше отъ най-голѣмитѣ представители на днешната европейска политика — че тоя заемъ ни се дава по две съображения: първо, защото се признава отъ всички, че чрезъ сполучливото разрешение на българския въпросъ се премахва незаслужени страдания на десетки хиляди човѣшки смѣства, които страдатъ не по своя вина, и че това е единъ актъ на човѣколюбие и на справедливостъ, и, прибавяше се още, дава се заемътъ, защото у всички ни има съзнанието, че чрезъ настаняването на българците ние съдействуваме за омпротворението на България и за подобрението на отношенията и съседните държави, да се избегнатъ всички овиѣ елементи, които при настрояването, което съществува въ тѣхъ, могатъ да бждатъ и да ставатъ източници на търкания, на конфликти и неприязненостъ. Но дава се още тоя заемъ — и това ни се казва, пакъ ще кажа, отъ най-авторитетните представители на европейската политика — за да се подчертае довѣрието, което е спечелила упоритата миролюбива политика на България и на народа ѣ, чрезъ усилия вътрешни да възстанови своето болно тѣло и своя изпуренъ организъмъ и да работи усърдно за своята вътрешна консолидация. Това довѣрие, което свѣтътъ вече е добилъ къмъ българския народъ, тѣ некаха да го подчертаятъ съ разрешението на заема. (Ржкоплъскания отъ сговористите) и съ най-горещи думи ни насърдчиха да вървимъ въ тоя пътъ и да имаме дълбоката вѣрва, че България, вървейки въ тоя пътъ, ще ерща все повече и повече симпатии на културното човѣчество, и нѣма да рискува да остане изолирана, сама, подтисната и сразена, а ще намира само симпатии и подкрепа, за да може съ сигурностъ да продължи дълото на своето вътрешно засилване и на своята консолидация. Тѣзи съвети, г-да, можеше и да не ни ги даватъ. Ако ни ги дадоха, то е като единъ актъ на още по-голѣмо довѣрие, за да се подчертае, че тѣ ценятъ нашите усилия, за да бждемъ насърдени въ тѣзи усилия и за да извлѣчемъ полуката, че тѣзи усилия сж плодотворни, за да не настѣпи у насъ чувството на отчаяние, че съ нашата лоялностъ, съ нашата миролюбивостъ съ нашата скромностъ България нищо не добива, а напротивъ тѣ е непрекъсната жертва,

на задължения от ден на ден все по-непоносими и по-непоносими. Искаха да ни дадат това указание, че тая политика, наглед скромна, че тая политика, наглед пасивна, тая политика на лоялно изпълнение на задълженията, на усилия към мир, на усилия към разбирателство, е една политика извънмърно цѣлостна, извънмърно продуктивна, и че от всички политики, които България е могла да има досега, тази политика е най-резултатна.

Отъ Париж азъ се отбихъ въ Бѣлградъ за нѣколко часа. Съ уважамия представителъ на югослависката външна политика азъ имахъ случай още въ м. мартъ да се запозная и да говоря искрено и продължително. Около въпроса за заема, явиха се известни, нѣма да кажа недо-разумения, известни различия въ преценките по отношение употреблението на заема, по отношение послѣдствията отъ туй употреблението. [Азъ смѣтнахъ за мой дългъ, покрай единъ актъ на куртоазностъ, да направя единъ актъ, на разбирателство, да се помъжа да разсѣя всичко онова, което е продуктъ на негочто познаване намѣреността на българското правителство и на условията, въ които то иска и смѣта да използва този заемъ. Имахъ случай въ единъ продължителенъ разговоръ да се обясня по всички въпроси, по които можеше да има известна нееднакъвостъ въ схващанията съ г. Ниничъ. И азъ останахъ съ впечатлението, че отъ моето отбиване въ Бѣлградъ има само полза за сношенията, лоялни, близки и добросъседски, между двата народа и между двѣтъ държави. Голѣма политика тамъ не правихъ: не бѣше това моята целъ. Голѣма политика въ два часа не се прави. Обаче, бидейки единъ убеденъ проводникъ на една политика на мирни, на приятелски, на довърливи отношения, на една политика на сближение, всичко онова, което можехъ да кажа на единъ свой колега, също тъй убеденъ въ тая политика, азъ го казахъ и имамъ впечатлението, че моятъ думи намѣриха отзвукъ.

Повече подробности, г-да, въ този моментъ, мисля, че нѣма да ми искате и че би било неудобно, ако щете, да ви кажа. Искамъ да вѣрвамъ, че нѣма да мине много време и вие ще имате случай пакъ тукъ да чуете всичко, да чуете окончателния текстъ на договора за заемъ и ще имате, следователно, възможностъ при пълна свобода да се произнесете и да дадете вашата санкция. Убеденъ съмъ, че този пълненъ текстъ ще бѣде такъвъ, че ще ви задоволи, че въ него нѣма да има нито елементи, които пакърняватъ нашето народно достойнство и достоинство, нито елементи и условия, които ограничаватъ нашата политическа, бихъ казалъ, независимостъ, нито пъкъ такива финансови клаузи, които биха били несъвмѣстими съ положението на единъ добъръ, почтенъ и солдаблъвъ, бихъ казалъ, платенецъ, какъвто е България. Дотогава, апелирамъ къмъ васъ за две нѣща — търпение и довърне. Това е, г-да, всичко, което имахъ да кажа. (Продължителни ражкопѣвания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стайновъ.

П. Стайновъ (д. ст): Г. г. народни представители! Разрешението, което Съветътъ на Обществото на народитѣ е далъ за сключване на заемъ, азъ го считамъ за единъ фактъ отъ огромно значение за България. Азъ считамъ, че съ това разрешение се започва една нова международна ера за България, защото следъ войната на България се гледаше отъ всички почти страни съ подозрение. Всички опити, които се направиха отъ години насамъ, отъ наша страна, идея само да ограничатъ или по-скоро, ако щете да омаломощятъ България, но не и да я подкрепятъ. Обаче, благодарение на лоялната политика на българскитѣ правителства отъ войната насамъ, благодарение обстоятелството, че ние, всички българи, почти безъ изключение, отъ всички партии, можахме да се концентрираме около една обща национална политика — а една отъ най-добритѣ придобивки въ нашия политически животъ е тая, че ние имаме една обща национална политика и че по голѣмитѣ политически въпроси, ние, всички партии, имаме едно и също гледище — благодарение, казвамъ, на туй, че ние имаме едно общо гледище по голѣмитѣ национални въпроси и можахме да подкрепимъ правителството въ неговата лоялна политика по изпълнение на международнитѣ ни задължения, България доби кредитъ. И това, което става сега въ Обществото на народитѣ, г-да, е едно подчертаване, едно признание на нашата лоялностъ. Думитѣ

на лоялна България, г-да, започнаха да добиватъ цена на международния дипломатически пазаръ. И когато България издигна гласъ, за да се даде подкрепа на бѣжанцитѣ, на страдащитѣ наши брати, тамъ не погледнаха на това наше искане като на пѣкакъвъ комитаджилѣкъ, като на пѣкакъво желание да насърчаваме комититѣ, а погледнаха на това наше искане, като на едно искрено желание на България, въ лицето на нейното правителство, да подкрепи страдащитѣ хора, които хуманността задължава цѣлния свѣтъ да ги подкрѣпи.

Г-да, думитѣ на България, добавямъ, добиха цена и на България се помогна, като се разреши отъ Съвета на Обществото на народитѣ, да ѝ се даде заемъ. Азъ считамъ за свой дългъ, като изказвамъ моето задоволство отъ обясненията на г. министра на външнитѣ работи, да поздравя него, да поздравя днешното българско правителство, да поздравя и бившето правителство, което започна преговоритѣ по този заемъ, съ голѣмий успѣхъ и да имъ пожелае, щото правителството да продължава тази политика на лоялностъ, на миръ съ нашитѣ съседи и вътрешенъ редъ, който ни спечели довърнето на чуждия свѣтъ и който ни докара този успѣхъ, който ние констатираме отъ речта на г. Буровъ. (Ражкопѣвания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ П. Тодоровъ: Минаваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за измѣнение § 1, алинея първа, отъ закона за измѣнение и допълнение на законитѣ за амнистия отъ 26 юлий 1924 г., 10 януарий 1924 г. и 22 юлий 1920 г. Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. ст): Г. г. народни представители! Комисията по Министерството на правосѣдството се събра вчера, съгласно вашето решение и разгледа предложението, което направи г. Такевъ. Както ви е известно, г. Такевъ предлага да бѣдатъ изключени отъ амнистията, която се дава съ този законопроектъ за измѣнение § 1, алинея първа, отъ закона за измѣнение и допълнение на законитѣ за амнистия отъ 26 юлий 1924 г., 10 януарий 1924 г. и 22 юлий 1920 г. престѣплената по следнитѣ членове отъ наказателния законъ: 183—190, 220, 221, 263, 324, 330, 352, 354, 355, 356, 361, 362, 428 и 431 отъ наказателния законъ. Комисията, обаче, не се съгласява да бѣде изключена амнистията по всички тѣзи членове и прие предложението на г. Такевъ като изхвърли отъ него следнитѣ членове: 263, 324, 330, 352 и 361. Критерий за това има: размѣрътъ на наказателната санкция. Престѣпленията по тѣзи членове сравнително влѣкатъ следъ себе си по-малка наказателна санкция и следователно, нѣма смисълъ да се изключатъ отъ амнистия. Ето защо, г. г. народни представители, азъ моля да приемете предложението на г. Такевъ, като бѣдатъ изхвърлени отъ неговото предложение тъй както реши комисията — следнитѣ членове: 263, 324, 330, 352 и 361 отъ наказателния законъ.

П. Миновъ (з): Искамъ думата, г. председателю!

Председателстващъ П. Тодоровъ: За какво искате думата?

П. Миновъ (з): Искамъ да говоря изобщо по цѣлия законопроектъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: На трето четене само предложението се правятъ.

П. Миновъ (з): Азъ искамъ да кажа две думи по отношение на онова, което каза г. докладчикътъ.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Това предложението ще се постави на гласуване, а вие, ако имате Ваше предложение, дайте го писмено.

П. Миновъ (з): Азъ искамъ да ми се даде едно уяснение отъ г. докладчика. Понеже г. докладчикътъ каза, какъвто не е прието отъ предложението на г. Такевъ, то азъ го моля да каже какво е прието.

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. ст): Нали го четохъ?

П. Миновъ (з): За какво се отнасятъ тѣзи членове?

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Ще Ви обясня. Чл. 183 визира поправката на парични знаци; чл. 220 и 221 визиратъ случаи на изнасилване; чл. 263 — тежка тѣлесна повреда; чл. 324 — обикновенъ грабежъ; чл. 330 — изнудване; чл. 352 — фалшификация; чл. 354, 355, 356, 361 и 362 визиратъ случаи на фалшификации отъ различенъ видъ; чл. 428 визира случаи на даване рупветъ, и чл. 431 визира престъпление, което длъжностно лице би извършило съ користна целъ, за себе си или за друго, или пъкъ, за да причини щета някому.

П. Миновъ (з): Всичко това приема ли го комисията?

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Предложението на г. Такевъ е да не се дава амнистия по тия членове отъ наказателния законъ. Отъ тѣхъ комисията изхвърли нѣкои членове.

П. Миновъ (з): Какво остава тогава отъ него?

В. Такевъ (д. сг): Тѣзи членове, които прочетохте, оставатъ ли?

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Изглежда, че Вие не сте слушали.

В. Такевъ (д. сг): Какъ да не съмъ слушалъ? Вие по обяснихте добре.

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Азъ обяснихъ хубаво, по Вие не сте слушали.

В. Такевъ (д. сг): Кажете какво изхвърляте отъ моето предложение?

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Казахъ ви, че изхвърляме отъ Вашето предложение чл. 263, 324, 330, 352 и 361 отъ наказателния законъ, а оставатъ въ предложението Ви следниятъ членове: 183—190, 220, 221, 354, 355, 356, 362, 428 и 431.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Който приематъ това предложение, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

П. Миновъ (з): Искамъ думата, г. председателю!

Председателстващъ П. Тодоровъ: Предложение ли искате да правите, г. Миновъ?

П. Миновъ (з): Да!

Председателстващъ П. Тодоровъ: Имате думата.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Искамъ да знамъ, какво е предложението?

Председателстващъ П. Тодоровъ: Г. Миновъ прави предложението по чл. 361, алинея първа.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да се премахне ли?

П. Миновъ (з): Не.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Понеже неговото предложение не е подписано отъ пълното число народни представители и понеже законопроектътъ се гледа на трето четене, не мога да го поставя на гласуване.

Който приематъ на трето четене законопроекта за измѣнение § 1 алинея първа отъ закона за измѣнение и допълнение на законитъ за амнистия отъ 26 юлий 1924 г., 10 януарий 1924 г. и 22 юлий 1920 г., заедно съ приетата прибавка, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 103)

Минаваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за разрешаване на Министерството на земледѣлното и държавнитъ имоти построяването на стопански и други сгради.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ прибавката, приета на второ четене)

Председателстващъ П. Тодоровъ: Който приематъ на трето четене законопроекта за разрешение на Министер-

ството на земледѣлното и държавнитъ имоти построяването на стопански и други сгради, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 104)

Минаваме на точка трета отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за пощенската спестовна каса.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ И. Лѣкарски (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 109)

Председателстващъ П. Тодоровъ: Понеже никой не иска думата, ще гласуваме.

Който приематъ на първо четене законопроекта за пощенската спестовна каса, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Минаваме къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — докладъ на комисията по Министерството на правосѣдното за разрешаване даванетоъ подъ съдъ бившия министъръ Александъръ Оббовъ по чл. 431 отъ наказателния законъ.

Моля г. докладчика да докладва.

Докладчикъ Н. Бурмовъ (д. сг): Г. г. народни представители! Прокурорскиятъ надзоръ при Софийския окръженъ съдъ въ обвинителенъ актъ отъ 30 августъ 1924 г. излага следното, че

„Презъ 1922 г. запалниятъ майоръ-пикавиеръ Марко Калчевъ подава заявление до общинското управление въ София, съ което моли да му се даде подъ наемъ около 60 кв. метра отъ държавното мѣсто на улицитъ „Витошка“ и „Алабинска“, за да построи върху него една барака временно, въ която да продава разни съестни продукти, като се задължава веднага да вдигне бараката, щомъ мѣстото бѣде необходимо за държавата и като съобщава, че ще продава по нормиранитъ цени и съ това ще облекчи живота на столичното население. Това заявление е изпратено съ надписъ въ Министерството на земледѣлното и държавнитъ имоти съ ходатайство да бѣде удовлетворена молбата на Марко Калчевъ.

Министъръ Александъръ Оббовъ, въпрѣки че законътъ за продаване, размѣняване и експлоатиране на държавнитъ имоти забранява доброволното отдаване подъ наемъ на тия имоти, намира молбата за основателна и я изпраща въ Министерството на финанситъ за разрешение, безъ да има нужда отъ това. Министърътъ на финанситъ Марко Турлаковъ е далъ съгласието си за отдаване подъ наемъ на имота, като съ това и двамата министри нарушаватъ чл. 3 и 4 отъ закона за продаване, размѣняване и експлоатиране на държавни недвижими имоти и чл. 156, 158, 159 и 160 отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията.

На 4. VII. 1922 г. е билъ произведенъ търгъ за отдаване подъ наемъ празното мѣсто, находяще се на улицитъ „Алабинска“ и „Царъ Калоянъ“ за построяване на дървени жилища система „Хоме“ съ демонстративна целъ. Търгътъ е билъ възложенъ върху Дончо П. Кръстевъ отъ София, съ когото, следъ утвърждаванетоъ му, е билъ сключенъ пълнителенъ договоръ. Въмѣсто жилищата, които е трѣбвало да построи, Дончо П. Кръстевъ построява 12 бараки за магазини, които отдава подъ наемъ, въпрѣки запрещението въ поемнитъ условия. Освенъ това, Дончо П. Кръстевъ нарушава поемнитъ условия като не внася редовно наема на мѣстото. Въпрѣки донесенията на респективнитъ органи за тия нарушения, министърътъ на земледѣлното и държавнитъ имоти Александъръ Оббовъ, не е наредилъ да се унищожи договорътъ, да се конфискува залогътъ и да се лиши наемателятъ отъ правото да участвува въ търгове, съгласно чл. 186 и 131 отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията, и съ това е нарушилъ служебнитъ си обязанности съ целъ да достави облага на Дончо П. Кръстевъ.

По поводъ на горното е било образувано настоящето следствено дѣло, по което е билъ привлеченъ като обвиняемъ Марко Турлаковъ, който е билъ разпитанъ и Александъръ Оббовъ, който се е отклонилъ отъ следствието и при което се установява, че гореспоменити дѣяния сж извършени отъ Марко Турлаковъ и Александъръ Оббовъ.

Тѣй констатирано дѣйствието, то съставлява престѣпление, предвидено въ чл. 431 отъ наказателния законъ.

Въ послѣствие, обаче, съ измѣнение на закона за съдѣе на министритъ, дѣлото е било прашано на прокурора

при апелативния съд. Последният, съгласно чл. 25 от закона за съдбене на министрите нарежда да се иска надлежно разрешение от Народното събрание.

От данните, които са събрани по делото, напълно се подкрепя изложеното по отношение на бившия министър Александър Оббов. Даже има доста силни данни, каквито са в това отношение показанията на началника на отделеието за държавните имоти г. Гечев, който е имал случай да чуе разговора между Кръстев и Оббов по този въпрос. Оббов, въпреки да вземе надлежни разпореждания, казал е на самия Кръстев: „Идете си спокое, ще използвате постройките, както сте почнали, без да Ви пречи въ това който и да било, било от министерството, било от другаде нкъде, и ако такъв се яви, веднага ще ми съобщите, за да разплача тѣхната майка вагабонтеса“. По-нататък, при друг случай е обърнато внимание на тогавашния министър Оббов, обаче, той казал на същия началник: „Тази пренеска не се ли свърши? Ти чу ли какво аз казах вече по този въпрос? Ясно ми е като деня, че тук има изнудвачи, но ще имъ майката тѣхна, ако ми наднатъ на ръка. Въпросът за мене е ясен и разрешен и пѣма какво да се говори повече“. И други данни напълно подкрепят, че действително въ случая има извършени деяния от бившия министър Александър Оббов по чл. 431 от наказателния закон.

Комисията, сезирана съ тоя въпрос, реши, че Народното събрание, съгласно чл. 25 от закона за съдбене на министрите, трѣбва да разреши да се повдигне углавно преследване срещу бившия министър Александър Оббов по гореканалата пренеска съ съдържанието, каквото въ изложихъ.

Било е искане тоже разрешение по отношение и на Марко Турлаковъ, обаче, комисията реши, че пѣма основане, срещу него да бъде повдигнато углавно преследване.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Никой не иска думата. Ще се гласува.

Който приематъ решението на комисията за даване подъ съдъ на бившия министър Александър Оббов по чл. 431 от наказателния законъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка пета отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за допълнение на чл. 108 отъ закона за народното просвѣщение.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ И. Лѣнарски (д. ст): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 151)

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (р): Г. г. народни представители! Съ предлагания законопроектъ се иска едно допълнение на чл. 108 отъ закона за народното просвѣщение. Както си спомняте презъ миналата сесия, когато се измѣни законътъ за народното просвѣщение, предвидъ се при Министерството на народното просвѣщение да се уреди единъ фондъ подъ заглавие „Фондъ за социално и културно подпомагане на учителитъ“.

Много по-рано, когато държавата не се интересуваше отъ тѣхъ нужди на учителството, само учителство бѣше търпяло по единъ свой пътъ — пътя на самопомощта. И действително, при учителскитъ организации, при Българския учителски съюзъ и при съюза на учителитъ отъ сръбнитъ училища и прогимназитъ, се създадохъ фондове, които имаха за целъ да удовлетворятъ нуждитъ, които се поематъ сега до известна степенъ отъ фонда, който е създаденъ при Министерството на народното просвѣщение. И наистина, учителскитъ организации успѣха да събератъ достатъчно парични сръдства. Тѣ се погрижиха да се дава медицинска помощ на заболѣлитъ отъ туберкулоза учители; тѣ уреждаха почивни станции; при учителскитъ организации се уредиха посмъртни каси. Нѣщо повече: една отъ тѣхъ учителски организации поддържаше пансионъ за учителскитъ деца при сръбнитъ училища. Но за зла честъ обстоятелствата попречиха, щото тая инициатива на учителскитъ организации да може да се разрасте въ онзи размѣръ, въ който се проектираше отначало. На тѣхъ инициативи попречи войната и времената, които настанаха следъ войната. Отъ друга страна понижаването курса на българската пара направи, щото, колкото и значителни да бѣха тѣхъ сръдства отначало, да не бѣдатъ сега въ състояние учители, организирани въ своитъ организации, да реализиратъ своитъ желания и инициативи въ онзи размѣръ, въ който се проектираше отначало.

Ето защо азъ казвамъ, че тоя фондъ иде да отговори на нарастваитъ нужди въ нашия училищенъ животъ и да спомогне на онѣхъ инициативи, които отначало бѣ послѣ самото учителство и които, както казахъ, поради стѣнението на редъ обстоятелства, самото то не можа и не е въ състояние да реализира въ скоро време. По тѣхъ съображения, които ви изтъкнахъ, тоя фондъ се явява една палѣ-жаша необходимостъ.

По въпросътъ е сега тамъ, че за да може тоя фондъ да отговори на задачитъ, за които е създаденъ, или, по-право, на целитъ, които се предвиждатъ въ правилника за тоя фондъ — да създаде санитарнумъ за заболѣли учители, да дава помощи на заболѣли учители, да дава помощи и стипендии на децата на учители, да подпомага културнитъ начинания на учителството — той ще трѣбва да разполага съ грамадни сръдства, защото се допуска, че венчнитъ тѣхъ инициативи ще се реализиратъ не чрезъ сръдствата на фонда, а чрезъ приходитъ, които тоя фондъ ще може да реализира, така че той да си остане една постоянна, незасегната величина. Ясно е да се разбере, г. г. народни представители, че за това фондътъ ще трѣбва да разполага съ много сръдства. Перата, които трѣбваше да дадатъ доходи на тоя фондъ, бѣха: 5% отъ насмѣитъ на училищнитъ имоти, 1/2% отъ фонда „учителски заплати“, които държавата получава отъ общинитъ. Това съ собствено двестъ голѣми, крупни пера, отъ които тоя фондъ може да разчита на известни доходи. Приходитъ отъ останалитъ пера, каквито са напр. приходитъ отъ дарения или отъ издавания на Министерството на народното просвѣщение, за първо време ми се виждатъ проблематични. Ясно е, че ако се иска, щото задачитъ на тоя фондъ да бѣдатъ реализирани по възможностъ въ по-кратко време, ще трѣбва да се намѣрятъ по-значителни източници за него.

И, действително, г. министърътъ на народното просвѣщение чрезъ тоя законопроектъ иска да ни посочи нови източници. Тѣхъ нови източници са следнитъ: (Чете) „в) отъ по 50 ст. за всѣхъ учебникъ въ основнитъ и сръбнитъ училища, събирани чрезъ книгоиздателитъ, споредъ специално изработена отъ Министерството на народното просвѣщение паредба; г) отъ числитъ печалби на издаванитъ отъ министерството учебници, книги и учебни помагала, съгласно чл. 8 отъ закона; д) отъ дарения и завещани суми; и е) отъ лихвитъ на капитала на фонда“. Азъ искамъ да обърна внимание, както казахъ и по-рано, че отъ венчнитъ приходи последнитъ са проблематични и най-главнитъ пера оставатъ пакъ онѣхъ, които посочихъ, плюсъ това, което се предвижда въ точка в на законопроекта.

Споредъ както ми се каза, по точка в на законопроекта се предвижда да поставя сръдно годишно въ фонда една сума отъ 1 1/2 милиона лева. Така че, нѣмайки нищо противъ създаването на тоя фондъ, противъ неговитъ цели, противъ необходимостта да се увеличатъ неговитъ сръдства, азъ искамъ да се спра само на това, дали действително посоченитъ пера са такива, които трѣбва да се приематъ, или дали действително отъ тѣхъ могатъ да се очакватъ онѣхъ резултати, които очаква г. министърътъ на народното просвѣщение.

Г. г. народни представители! Азъ си позволявамъ да поставя единъ въпросъ, а заедно съ това да лансирамъ и една мисълъ. Учредениятъ фондъ ще бѣде за социално и културно подпомагане на учителитъ подъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение. Но вие знаете, че ние имаме не само общообразователни училища, а и специални училища — земеделски, търговски и други професионални училища, които растатъ и азъ бихъ желалъ да растатъ още повече. Единъ денъ въ тѣхъ училища ние ще имаме единъ значителенъ кадъръ отъ учители. Пита се: нима учителитъ въ тѣхъ училища нѣматъ нужди отъ подпомагане? Нима тѣ нѣматъ здравословни и културни нужди? Нима на тѣхъ не трѣбва да се подпомага? И азъ казвамъ: ако трѣбва да се подпомагатъ венчки, трѣбва ли това да става изолирано — т. е. да имаме при едно министерство единъ фондъ, при друго министерство втори фондъ, при трето министерство трети фондъ все за подпомагане на учителитъ — и да се преследватъ съ ограничени сръдства един и същи задачи? Не би ли било по-добре, ако поставимъ общи задачи за културното и здравословно подпомагане на учителитъ отъ всѣхъ ви-

дове училища, като отделните сръдства, съ които биха разполагали тия фондове и които сами по себе си не биха били достатъчни, за да реализират нужните инициативи, ги съберем на едно място, а заедно съ това — да съберем и техните приходи? Азъ поставямъ този въпросъ затуй, защото Министерството на народното просвещение, грижейки се, тъй да се каже, изключително за духовните, за културните блага на народа и на подрастващото поколение, естествено е да се разбере, че въ негово разположение никой нѣтъ не може да има голѣми материални сръдства. Другъ е случаятъ, ако, както казахъ, има само единъ фондъ и се прибегне къмъ сръдствата, които други министерства биха могли да дадатъ за този фондъ, тъй като тѣ разполагатъ съ блага, които могатъ да гарантиратъ по-големи доходи за фонда, отколкото Министерството на народното просвещение. Такъвъ фондъ напр. може да съществува при Министерството на земледелието и държавните имоти или при Министерството на търговията, промишлеността и труда. Министерството на земледелието и държавните имоти разполага съ земи, гори, а Министерството на търговията, промишлеността и труда разполага съ мини и т. н. Достатъчно е само да ви подхвърля мисълта, че ако се вземе само единъ незначителенъ процентъ отъ прихода на мина „Перникъ“, далечъ ще се надхвърли онази сума, която се предвижда тукъ да достигне отъ облагането на учебниците съ по 50 ст.

Въ точка в на законопроекта, както казахъ, се предвижда следниятъ приходъ: (Чете) „Отъ по 50 ст. за всѣки учебникъ въ основнитѣ и сръднитѣ училища“. Г. г. народни представители! Съгласно конституцията и съгласно закона за народното просвещение, първоначално учение въ България е задължително и безплатно. Когато се говори за безплатно учение, разбира се не само въ смисълъ, че децата, които посещаватъ първоначалнитѣ училища, се освобождаватъ отъ такса за право на учение, но се разбира и се разбира и сега въ широкъ смисълъ на думата — че за децата, които посещаватъ първоначалнитѣ училища, ще трѣбва да се премахнатъ и най-незначителнитѣ пречки, които биха отнели възможността на тия деца да посещаватъ училищата, за да се даде възможностъ по-пълно да се прокара принципътъ на задължителността. Затова и въ близкото минало много общини, респективно училищни настоятелства, предвиждаха въ бюджетитѣ си суми, които се изразходваха за покупка на учебници на всички ученици. Наистина, следъ войната, благодарение на лошото финансово положение на общинитѣ, въ това отношение се направи една крачка назадъ, и много общини, които по-рано даваха безплатно учебници на ученицитѣ, сега не могатъ да правятъ туй. Ще трѣбва именно затуй да потремъ и да създадемъ мѣроприятия, чрезъ които наистина поне въ туй отношение да се прокара по-пълно принципътъ на задължителното учение. Азъ смѣтамъ, че тази точка въ законопроекта е една крачка назадъ. Може да се каже, че 50 ст. за всѣки учебникъ — това е една незначителна сума. Не е вѣрно, г-да. Ако имате случай да наблюдавате какво става въ началото на всѣка учебна година, когато ще трѣбва да се купуватъ учебници, какъ едно бедно семейство, което има 2—3 деца, подлежащи на училище, се намери за 2—3 л. за стари учебници, догава ще разберете ясно каква тежестъ е това за голѣма частъ отъ родителитѣ, чийто деца посещаватъ училището. Това е една значителна тежестъ.

Второ. Мене ми се струва, че облагането по такъвъ начинъ на българскитѣ граждани съ нови, макаръ и незначителни, тежести е въ основата си нѣщо несправедливо. Защото колкото ще плати единъ състоятеленъ гражданинъ за учебницѣ на своето дете, толкова ще плати и последниятъ български гражданинъ, който едвамъ изхранва семейството си.

Третото нѣщо е, че за да може да се създаде единъ такъвъ грамаденъ фондъ, приходитѣ по тѣзи пера ще трѣбва да се събиратъ години подъ редъ и, следователно, Народното събрание си присвоява правото да облага българскитѣ граждани за единъ дълъгъ периодъ отъ време.

И, най-после, четвъртото съображение, което азъ искамъ да изтъкна тукъ, което се изтъква и по-напредъ, когато се разглеждаше законопроектъ за сѣдебнитѣ палати, е това, че ставатъ вече нѣколко случаятъ, когато се облагатъ българскитѣ граждани по този начинъ. Имаме законъ за благотворителността, по който става това облагане, имаме пощенски благотворителни марки, имаме специални такси за сѣдебни палати и сега се прокара една нова такса, като свръхтакса, за учебницѣтѣ. Понеже тѣзи суми

ще трѣбва да се получатъ пакъ отъ джоба на българския данъкоплатецъ, не е ли по-добре да се предвижда всѣка година въ бюджета на Министерството на народното просвещение нужната сума? Заклучавамъ: нѣмамъ нищо противъ това, да се засилитъ приходитѣ на фонда, но азъ бихъ молилъ г. министра на просвѣщенieto да намѣри другъ начинъ, чрезъ който да се засилитъ приходитѣ на фонда, отколкото той, който е предвиденъ въ законопроекта.

Председателотуващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Г. Пенчевъ (с. д.): Г. г. народни представители! Следъ това, което каза г. Киселовъ, азъ имамъ да кажа много малко.

Че положението на нашия учителъ не е добро, че той работи при много лоши условия, че на него трѣбва да се притече на помощъ и държавата и обществото, никой не отказва това. Той работи въ здания съ разваленъ въздухъ, тамъ се трови неговиятъ животъ; той получава недостатъчна заплата, неговитѣ деца не могатъ да получатъ същото образование и поради това той има нужда отъ подкрепа и помощъ. И азъ не знамъ дали ще трѣбва да се върви все по този пътъ или ще трѣбва да се върви изъ другъ пътъ. Азъ харесвамъ инициативата да има фондове за подпомагане на учителитѣ, но азъ искамъ да обърна вниманието на следущето. Има частна инициатива за подпомагане на учителитѣ. Така частна инициатива е направена доста много. Има фондъ за грѣдоболни учители съ 20 лева, . . .

Министъръ Н. Найденовъ: Много малко е направено.

Г. Пенчевъ (с. д.): . . . има фондъ за сирацитѣ отъ войната, има фондъ за подпомагане при заболяване, има фондъ за смъртни случаи и пр. и пр. Значи прави се нѣщо. Азъ не споря дали чрезъ частната инициатива трѣбва да се подпомага, или тя да се слѣе съ държавната, за да бѣде по-резултатна. Азъ съмъ и за едното, и за другото.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Но Вие нѣма да допустнете отъ други партии — ще държите само вашитѣ.

Г. Пенчевъ (д. ст.): Г. Данаиловъ! Азъ съмъ въ управителния съветъ на съюза. Ние имаме санаториумъ въ Искрецъ.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Вашето е професионална организация.

Г. Пенчевъ (с. д.): Не само наши учители, но учители отъ цѣла България има тамъ.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Държавата ще трѣбва да даде на всички еднакво подкрепа, а не само на вашитѣ учители.

Г. Пенчевъ (с. д.): Нека държавата бѣде богата и нека го направи. Азъ ще гласувамъ за всѣко предложение, което цели да се намѣрятъ сръдства за подпомагане на учителитѣ.

Азъ вземамъ думата, за да се спра на две нѣща.

Първо. Въ мотивитѣ на законопроекта е казано, че се строи санаториумъ. Азъ искамъ да ми се каже: какъ се строи този санаториумъ, къде се строи и пр. Въ разходния бюджетъ на Министерството на благоустройството нищо не е казано къде и какъ се строи, колко пари ще струва и пр. Тамъ се предвижда единъ кредитъ отъ 4.000.000 л., който споредъ менъ не е достатъченъ.

Второ. Азъ вземамъ думата по това, по което говори г. Киселовъ — по събраното по 50 ст. отъ учебницѣтѣ. Азъ бѣхъ тукъ, когато г. Кьорчевъ изтъкна какво събирали учредителитѣ на нашата конституция подъ „безплатното и задължително учение“. Подъ „безплатно и задължително учение“ тѣ съ разбирали, както и сега го разбираме, да се прати 6-7-годишното дете на училище, за да свърши цѣлото основно образование, като му се даде всичко, каквото баща му не може да му даде. И, наистина, безплатни сѣ учебницѣтѣ въ Швеция и въ Швейцария. Не само това, но безплатни сѣ и обѣдитѣ за беднитѣ деца, безплатни сѣ тъй сѣщо и квартиритѣ. Въ Швеция тъй сѣщо е безплатно и превозването на децата до училището и обратно. Значи тамъ правятъ всичко възможно

за улеснение на образованието на децата. У нас — напротив. Не знам г. Данаилов какво каза на г. Киселов, но...

Г. Данаилов (д. сг): Нищо не съм казал. Аз съм съгласен с Вашата идея, стига държавата и народното стопанство да могат да понесат тези разходи. Аз преди 20 години съм писал статия по това, като видях как е поставено образованието в Швейцария, макар да не съм учител. Може би Вие да не сте чели тази статия. Аз съм съгласен с Вас, не съм против това.

Г. Пенчев (с. д): Въз законопроекта е казано, че се вземат по 50 ст. от всеки един учебник. Това е един данък, който ще тежи не на богатите, а на бедните. Ако отидете по селата ще видите, че повечето деца там са бедни. Вие туряте един данък на глава. Това е един несправедлив данък. Справедлив данък е този, който се туря върху човек, който има повече средства, да плати повече. На всеки човек от вас може да види как се търсят пари за учебници. Нашите хора не са богати. Вие искате задължително учение, а посекшвате учебниците.

Още нѣщо има. Взема детето учебника и отива в училището; на учебника има марка, на която пише „за социалното и културно повдигане на учителя“; вижда това детето, вижда го и учителят и той не може да понесе това.

И. Лѣкарски (д. сг): Това не е неморално; това е прѣзпигане на децата. Лотарийните билети, които палат на вашите учителски дружества да ги разпродават учителите на децата, морално нѣщо ли сѣ?

Г. Пенчев (с. д): Нищо не сме паллагали на учителските дружества да разпродават.

И. Лѣкарски (д. сг): Аз ще Ви кажа как ги палат.

Г. Пенчев (с. д): Ако се палага нѣщо, то от министерството палат разни книги. Всеки гледа да вземе от държавата и от всежде, кждето може. Учителите има скрупули, той не иска да се каже, че се дава заради него. Недейте съпоставя учителя с ученика. Махнете това нѣщо. Учителството в България не иска да се подпомага по такъв начин чрез тия марки на учебниците, които ще вижда всеки ученик; учителят не иска да се кара съ ученика и родителите му и да има патяквания. Има редица други начини, по които можем да помогнем на учителя, а не по този начин.

Г. Данилов (д. сг): Въ турско време учениците носѣха и дърва, и хлѣбъ, и брашно, и учителят бѣше уважаван и никой не го осѣкрѣваше. Тогава учителят бѣше много повече уважаван отколкото сега. Зависел от учителя и от съзнанието на учениците.

Г. Пенчев (с. д): Още едно съображение. Учебниците се издават от учебникари-издатели; тѣ ще купуват марки. Всеки един издатель има свои учебници и ако се яви нов учебник, той не желае да го издаде. Тогава учителят се принуждава сам да си издава учебника и той ще трѣбва да има средства да палени марки. Значи, затруднява се учебникарската литература и се прѣчи на учителите да издават по-добри учебници, защото нѣма издатели, които да ги издадат.

Аз мисля, че този начин на подпомагане не е добър. Държавата, ако иска да подпомогне учителите, има редица други начини. Нека се предвиди въ редовния бюджет една сума за подпомагане учителите, а не да се събират по такъв начин суми за тая цел.

Председателстващ П. Тодоров: Има думата народният представител г. Сава Юрданов.

С. Юрданов (д. сг): Г. г. народни представители! Въпросът, който се повдига тук, заслужава внимание. Касае се за подпомагане учителите. Аз не зная дали е имало досега нѣкой, който да се противопоставя и да не иска да се помогне на учителите и вървам, че не ще се намѣри и от сега нататък. Всеки иска да се помогне на учителя, а най-вече въ сегашните времена.

Преди мен говорившият изказа прекрасни мисли и симпатии към учителството, но не е въпросът да искаме желаното и идеалното, а възможното. Каза се държавата

да даде средства за един фонд за всички категории учители и тогава ползата за учителя ще бѣде по-голяма. Но може ли при сегашното положение това да се стори? Отговорът не може да бѣде друг освен, че не може, понеже се намира държавата въ такова финансово положение, което не позволява това да се направи. Да се иска това, то значи само да изказваме добри желания и да не допринасяме никому нищо. Никой нѣма да откаже, нито сега, нито въ бъдеще, държавата да създаде един фонд за подпомагане учителите, но ние трѣбва да гледаме реалното, възможното, което може сега да се направи. Нима народните представители не искат да помогнат на учителите повече, като се създадат санаториуми за тия, които изнемогват? Има ли човек, който да се противопостави на това? Но днес ако държавата не може да откъсне от своите средства, за да даде което трѣбва, тя прибѣгва към създаване една такса и тази такса не ще бѣде обременителна за селското население.

Не зная защо г. Пенчев се страхува, че ще се лишат бедните ученици от възможност да могат да посещават училището и да си набавят учебници. Набавянето учебници за бедните ученици става от общините и тѣ вписват суми за тая цел въ своите бюджети. Каза се, че общините нѣмат средства. Ако нѣмат общините средства да купят учебници за бедните ученици, тогава тѣ сѣ фалирали. Аз не зная дали г. Пенчев познава учебното дѣло въ село, но ние, които сме израстнали въ село, въ селски училища,...

Г. Пенчев (с. д): Ти го познаваш от София.

С. Юрданов (д. сг): Аз не оспорвам това, което казвате, но безосновен е страхът, който Ви обладава, че нѣма да могат да си набавят бедните ученици учебници. Този страх не може да съществува, защото общините купуват учебници на бедните ученици и всека община ще може да им дава учебници.

Дали ще могат издателите на учебници да плащат тия 50 ст.? Личните учебници, които не се разпродават, не ще могат да ги понесат; добрите учебници, които нѣмат пазар, ще могат да ги понесат и тогава самите издатели на учебниците ще намалят цената съ 50 ст. Затуй нѣма да се увеличи цената на добрия учебник.

Та, нѣма защо да се страхуваме и трѣбва да приемем тази такса, за да дадем възможност на Министерството на просвѣтата да помогне днес за днес на учителите.

Председателстващ П. Тодоров: Има думата народният представител г. Иван Лѣкарски.

И. Лѣкарски (д. сг): (От трибуната) Г. г. народни представители! Прави се голям шум по един дребен законопроект, както се изразиха нѣкои. По него още вчера откри дебатите в „Народ“ съ статията на г. Иван Плошак, който въ същото време е и издатель на учебници. Г. Плошак смята, че интересите преди всичко на издателските фирми сѣ засегнати съ дебатирания законопроект. Той като че ли говори от името на учителството, макар че отдавна е престанал да бѣде учител. Той иска да има монопола само той да плаче за интересите на учителството. Мене ми прави странно впечатление, че нѣкои от нашите другари тук искат да си присвоят това право, този монопол само тѣ да говорят от името на учителството, само тѣ да се грижат за интересите на учителите и учебното дѣло, а ние просто-смъртните, които не сме били учители, които сме адвокати или имаме други професии, да нѣмаме амбицията да се занимаваме съ този въпрос.

Г. Пенчев (с. д): Никой не ви отнема това право. Запишавате се, направете нѣщо, ще ви бѣдем благодарни.

И. Лѣкарски (д. сг): Г. г. народни представители! Говорят се известни цели от тези, които се противопоставят на предлагания законопроект и специално на буква в. Един от възките, от силните аргументи, които се противопоставят на постановлението на буква в — да се създаде на фонда един нов приход, какъвто се визира въ пункт в, от по 50 ст. за всеки учебник въ основните и сѣрбните училища, събрани чрез книгоиздателите — е, че то било едва ли не противоконституционно. И всички, както и г. Киселов, така и г. Пенчев, поменаха, че то е против чл. 78 от конституцията, който постановява, че учението е безплатно и задължително.

телно. Азъ се постарахъ да намѣря дневниците отъ великото Народно събрание и ще ви цитирамъ отъ тѣхъ, за да видите, . . .

Г. Пенчевъ (с. д): Г. Кюрчевъ ги чете.

М. Дилиановъ (з): Говѣмъ въпросъ правите, щомъ почнахте отъ дѣдо Адама.

И. Лѣкарски (д. сг): . . . дали наистина нашите законодатели отъ онова време, при създаването на този членъ отъ нашата конституция, сѫ имали онѣзи разбирання, които г. Пенчевъ и други пѣкон иматъ сега, за да изтъкнатъ, че това постановление на буква **в** било нарушение на конституцията. Азъ нѣма да ви цитирамъ какво съдържание сѫ влагали въ думата „безплатно“ всички тогавашни народни представители.

М. Дилиановъ (з): Не е нарушение на конституцията.

И. Лѣкарски (д. сг): Подъ думата „безплатно“ тѣ не сѫ разбирали, че учениците не ще платятъ и своите учебници. Напротивъ въ това понятие „безплатно“ тѣ сѫ влагали нѣщо по-ограничено — кой ще строи училищата и кой ще плаща на учителите. А имало е народни представители, които сѫ смѣтали, че тази дума даже не трѣбва да съществува. Съ това не искахме да кажа, че не сѫмъ за онзи принципъ, който Вие, г. Пенчевъ застъпвате — учението въ първоначалното училище да бѣде всецѣло безплатно, даже да се плащатъ учебниците отъ училищните настоятелства или отъ държавата, — но то не значи, отъ друга страна, че ако бихме го възприели като единъ идеалъ, че той може да бѣде постигнатъ, или че съ тѣзи 50 ст. ще направимъ учението не само плащано, но едва ли не невъзможно за децата на българските граждани. До такъвъ абсурдъ не трѣбва да се отива. Така че този аргументъ за противоконституционностъ на това постановление на законопроекта е много слабъ, едва ли не смѣшенъ.

Другиятъ аргументъ е, че се събара престижътъ и авторитетътъ на учителя, както се изразява г. Плоцаковъ, или, както се изразява г. Пенчевъ, учителите въ училищата ще бѣдатъ подигравани, ученикътъ, когато види марката, това нещастно синьо квадратче, което се разтѣва по настоящемъ на кръстъ, ще казва, че това сѫ пари, които той дава, за да отиватъ въ джоба на учителя, че това сѫ пари, които се даватъ, за да се уреди благоденствието на неговия учител. Това би било смѣшно да се твърди и обидно, бихъ казалъ, за родителите на учащите се и за самите учители. На г. Пенчевъ и на онѣзи, които поддържатъ, че една подобна такса би била обидна за учителя, азъ бихъ противопоставилъ друго: не е ли по-обидно за учителството, когато учителските дружества налагатъ на своите организирани членове учители да разпродаватъ на учениците билети отъ лотарийните въ полза на фондовете, които има при тѣзи дружества, и да поставятъ учениците въ положение да ги купуватъ волею-неволею, като купуватъ по-състоятелните повече, за да иматъ благоволенieto на своите учители.

Г. Пенчевъ (с. д): Никой не ги кара да купуватъ волею-неволею.

И. Лѣкарски (д. сг): Азъ пмахъ случай да говоря отъзвара съ учители, които ми се оплакаха, че ако се убива моралниятъ престижъ на учителите, то е съ това, което вършатъ учителските дружества, които налагатъ чрезъ своите членове разпродажбата на лотарийни билети. Има учители, които, нежелайки да направятъ това, плащатъ стойността на билетите, за да не ги налагатъ на своите ученици.

Нѣкой отъ сговористите: Това е вѣрно.

И. Лѣкарски (д. сг): Азъ бихъ билъ готовъ на една анкета по тоя въпросъ, за да се установи истинността на това, което азъ твърдя.

Г. Пенчевъ (с. д): Добре. Има налагани книги непременно да се продаватъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Г. г. народни представители! Мене ми се струва, че престижътъ на учителя нѣма да падне отъ това, че родителите на децата отъ I отдѣление ще дадатъ 50 ст. презъ годината, защото въ I отдѣление има

само единъ букваръ; че родителите на децата отъ II и III отдѣление, където има 2—3 учебника, ще дадатъ 150 — 2 л. за фонда за подпомагане на учителите, за да може учителите, при ония условия, при които сега живѣятъ, да бѣдатъ подпомогнати културно и здравословно. И не е обидно, ако се прибератъ по 50 ст. по този именно начинъ, вмѣсто да поставимъ учителя въ положението да проси или да търгува, за да може да понесе разходите за издръжката на своето семейство или за своето културно повдигане.

Единъ другъ аргументъ, който се противопоставя, е, че това било едва ли не уникалъ, държавата да събира такава чрезъ частни лица, чрезъ българските данъкоплатци. Нищо подобно нѣма. Държавата ще събира тия сръдства чрезъ своите органи, чрезъ органите на Министерството на народното просвѣщение. Така както по фондътъ „Обществени осигуровки“ има марки, така и тукъ ще има. Както знаете, работодателите закупуватъ фондовитъ марки за общественни осигуровки отъ Народната банка и тѣ иматъ грижата да ги пласиратъ и залепватъ на осигурителните книжки на своите работници. Така че не е уникалъ туй положение — косто, както твърдятъ пѣкон, било и противъ съществуващите закони въ страната — държавата да събира нѣкакъвъ данѣкъ чрезъ българските данъкоплатци, въ случая чрезъ книгоиздателските фирми.

Азъ не смѣтамъ, както се опасаваше г. Пенчевъ, че съ тѣзи 50 ст. ще се създаде нѣкаква нова тежестъ на българските данъкоплатци. Смѣшно ще бѣде да поддържаме, че съ 50 ст. или съ 1—2 л. въ годината ще се обременятъ данѣчното бреме на данъкоплатците; нито пъкъ съ тия 50 ст. ще се отекчатъ бедните данъкоплатци, децата на които получаватъ учебници безплатно отъ респективните училищни настоятелства.

Казваше се, че Министерството на народното просвѣщение ще събира марки за всички учебници, които сѫ отпечатани. И това не е вѣрно. Марки ще се събиратъ за учебниците, които се продаватъ. Така че нѣма да се причини щета на книгоиздателите съ това, че щѣли да залепватъ марки на учебниците, които не сѫ продали. Та и този аргументъ не може да се противопостави, за да се иска премахването на този приходъ.

Твърдѣше се, че министерството чрезъ свои окръжни заплашвало учителите и учащите се, ако на учебниците имъ нѣма марки за фонда, съ наказание и изключване отъ училище. Това е една инсинуация. Азъ лично можахъ да провѣря, имамъ на ръка и окръжното и мога да потвърдя предъ васъ, г. г. народни представители, че това е едно недобросѣствено твърдение въ печата, съ което се цели да бѣде уязвенъ респективниятъ министъръ или Министерството на народното просвѣщение. Подобно заплашване, г-да, не съществува, то не може и да съществува, въ издадените окръжни нѣма подобно заплашване на учителите и учащите се, че ще бѣдатъ наказвани и изключвани, ако на учебниците нѣмало марка за фонда — това, което г. Плоцаковъ твърди въ своята статия.

Н. Лулчевъ (с. д): Могатъ ли учениците да купуватъ учебници безъ марка и могатъ ли да се продаватъ учебници безъ марка?

И. Лѣкарски (д. сг): Неудобството, което има при събирането на тия 50 ст. чрезъ марки, е единъ въпросъ съ административенъ характеръ. Въ закона не е определено, че сумата 50 ст. ще се събира чрезъ марки. Тази сума може само да се събира по единъ или другъ начинъ. Този въпросъ ще бѣде уреденъ отъ министерството.

Н. Лулчевъ (с. д): Правилникътъ какво казва?

И. Лѣкарски (д. сг): Правилникътъ може да бѣде измѣненъ. Сега-засага се е счело, че най-удобенъ е този начинъ — чрезъ марки — срещу който книгоиздателските фирми нѣматъ нищо противъ, както нѣматъ нищо противъ самия данѣкъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Какво ще бѣдатъ противъ книгоиздателските фирми? Тѣ ще дадатъ 1 л., по тоя левъ ще го плати ученикътъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Неудобството отъ тия марки, за което пѣкон споменаватъ, може да бѣде премахнато. Кой начинъ ще възприеме министерството въ бъдеще, то е въпросъ на бъдещето. Ето защо, не трѣбва да се противо-

поставяме на този приход само за това, защото събирателно му става чрез марки. Марките не се установяват чрез законопроекта, като едно средство за събирането на този доход.

Г. г. народни представители! Азъ ще ви кажа какво е положението на фонда сега, за да видите, че той крешно постепено, но че при сръдствата, които бѣха предвидени досега въ закона, той не може да нарастне достатъчно много, за да може да изпълни своето предназначение. До 31 декемврий 1923 г. има постъпления отъ 839,641 л. Отъ 1 януарий 1926 г. до 1 юний 1926 г. приходътъ е: по § 1 — приходъ отъ 5% такса, която всѣки наемател на училищенъ имотъ плаща — 733,605 л.; по § 2 — това сѣ 1/2% отъ фонда за учителски заплати — 854,620 л.; по 50 ст. отъ учебниците въ основнитъ и сръдни училища — 27,450 л. Тия 50 ст., г. г. народни представители, ще се събиратъ не само отъ учебниците на учащите се въ основнитъ училища, за да може най-сетне да се възрази, че този данѣкъ влиза въ противоречие съ принципа за безплатността на първоначалното учение, но ще се събиратъ и отъ учениците на учащите се въ сръднитъ училища, учението въ които не е безплатно споредъ конституцията. Има постъпления отъ дарени суми 1946 л. Или всичко постъпило досега 2,487,262 л. Както виждате, ако останатъ и за въ бъдеще само тия постъпления въ фонда, тѣ не ще бѣдатъ достатъчни, за да може фондътъ да изпълни своето широко предназначение. За него нѣма защо да ви говоря. За ролята, която има да играе този фондъ по отношение социалното положение на учителя и за културното му повдигане, се говори достатъчно много, и вѣрвамъ, че по това не може да има споръ, за да има пълна и азъ да соча на добритъ резултати, които ще даде този фондъ, ако той се разрастне. Когато ще имаме възможностъ отъ едно облагане на всѣки учебникъ съ по 50 ст., което нѣма да бѣда тежестъ за данѣкоплатеца,...

Г. Пенчевъ (с. д): Въ чия тежестъ ще бѣде?

И. Лѣнарски (д. ст): ... което не сръща никакви прѣчки отъ гледна точка на закона, ...

Г. Пенчевъ (с. д): Облагането ще бѣде въ тежестъ на ония родители, които иматъ много деца.

И. Лѣнарски (д. ст): По 50 ст. на едно дете отъ първо отделение, г. Пенчевъ, това не е тежестъ.

Г. Пенчевъ (с. д): За мене и за Васъ, които нѣмаме деца, разбира се не е тежестъ.

И. Лѣнарски (д. ст): ... когато, казвамъ, ще има възможностъ по този фондъ всѣка година да постъпватъ около 1 и половина милиона лева, съгласете се, г. г. народни представители, че ако, безъ да имаме достатъчно сериозни и основателни аргументи, се противопоставимъ на този приходъ и го изоставимъ, ние ще сторимъ единъ грѣхъ — грѣхъ, който ще тежи на насъ, когато намалимъ приходитъ на фонда съ такава една крупна сума.

Г. Пенчевъ (с. д): Нека тая сума да се внише въ бюджета.

И. Лѣнарски (д. ст): Но азъ, г. г. народни представители, дължа да подчертая, че съ недаването на достатъчно приходи на този фондъ се цели едва ли не косвено да се отнеме възможността фондътъ да изпълни своето предназначение. И това се прави умышленно отъ известни сръди, за да може учителятъ да бѣде запазенъ въ сръдътъ на опѣни организации, които мислѣха, че сѣ единственитъ, които ще трѣбва да се грижатъ за неговата всеобща сѣдба. И когато държавата се намѣва, за да може този фондъ да има една по-голяма стабилностъ, една по-голяма целесъобразностъ и една по-голяма резултатностъ въ онова, което ще върши, когато му се даватъ достатъчно сръдства, надига се гласъ на протестъ въ известни сръди.

Г. Пенчевъ (с. д): Дайте пари въ бюджета и да се свърши работата.

И. Лѣнарски (д. ст): А то е, защото държавата съ своята намѣра въ културното и социално подобрене на учителя ще вземе учителството отъ опека на известни организации, които до сега сѣ са задоволявали повечето

само да лѣятъ сълзи и да пиятъ плачуци резолюции, безъ да сѣ могли да подпомогнатъ съ нищо съществено сѣдбата на учителя. И Демократическиятъ съговоръ, вѣренъ на своята платформа, върви по своя пътъ и съ своитъ законоположения всеотдавна въ всѣки области и въ областта на народното просвѣщение твори, защото наистина неговата целъ е: по пътя на демокрацията и творчеството да остави следи чрезъ своето управление, въ всѣки области на нашия животъ. И той ще може да заклеми и да отстрани и отъ сръдата на учителитъ ония демагози, които сѣ искали да спекулиратъ съ положението на известни съсловия въ България и да имъ отнеме възможността да демагогствуватъ, за да се напъти учителството въ пътя на истинското творчество.

Ние ще продължаваме да вървимъ изъ този пътъ. Този пътъ следваме и съ настоящия законопроектъ. И азъ моля народното представителство да не се съгласява на предложенята, които ще бѣдатъ направени при второто четене, за премахването на тоя приходъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Въ бюджета турете 5—10 милиона лева.

И. Лѣнарски (д. ст): Азъ бѣхъ длъженъ да обясня известни положения, за да може да се уясни, какво аргументитъ, които се противопоставятъ по принципъ и специално противъ известни приходни пера отъ тия, които чрезъ разисквания законопроектъ за допълнение на чл. 103 отъ закона за народното просвѣщение се предлагатъ за усилване фонда за културното и социално повдигане на учителя, сѣ аргументи несъстоятелни, които не би трѣбвало да се взематъ въ съображение при гласуването на законопроекта.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представител г. Минчо Дилиновъ.

М. Дилиновъ (з): Г. г. народни представители! Изглежда, че бюджетарната комисия по този въпросъ вмѣсто да изнесе вѣднѣ, е извадила очи. Въ бюджетарната комисия бѣше предвидено наистина въ § 3 отъ респективния фондъ да се плаща по 50 ст. на всѣки учебникъ. Единодушно комисията реши, че такъвъ новъ данѣкъ, който е крайно несправедливъ, не бива да се въвежда. Имаше и другъ мотивъ — че за тази работа нѣма и законъ. Г. Министърътъ е побързалъ да внесе този законопроектъ, за да узакони този данѣкъ. По тоя начинъ данѣктъ, който можеше да мене въ бюджетарната комисия, съ огледъ, че е едногодишенъ, понеже и бюджетътъ е едногодишенъ, сега има тенденцията да стане единъ постояненъ данѣкъ.

По тоя данѣкъ никой нищо противъ нѣма, защото целта, за която ще отидатъ приходитъ отъ този данѣкъ, е високо благородна. Ще се засилитъ сръдствата на фонда за културното и социалното повдигане на учителитъ отъ народнитъ училища. Никой, вѣрвамъ, не ще има нищо противъ намѣрането сръдствата за този фондъ. Но начинътъ за разрешаването на този въпросъ е неправиленъ. Въпросътъ има преди всичко морална, а следъ това и материална страна. Моралната страна на въпроса е тази, че не е справедливо да се хвърли едно облагане само върху една категория гражданъ, само върху ония родители, които иматъ деца въ училището. Една морална страна на въпроса е, че се подценява, засѣга се нѣкакъ си честолюбието на учителя, когато учебниците ще бѣдатъ облепвани чрезъ марки; ще се отправятъ често пъти насмѣшки по адресъ на учителитъ по поводъ на тия марки, които ще бѣдатъ залѣпвани на корицитъ на всѣки учебникъ.

По въпросътъ, както казахъ, има и материална страна: отекчава се положението на бюджетитъ на ония семейства, които иматъ деца-ученици. Не знамъ г. г. министритъ по колко деца иматъ въ училище, но, струва ми се, г. министърътъ на финанситъ нѣма нито едно дете-ученикъ. И други г. г. министри нѣматъ деца-ученици, и затова не могатъ да си представятъ каква тежестъ представляватъ за семейния бюджетъ 1—2—3 деца-ученици. А ние имаме семейства, които поддържатъ и по 5—6—7 ученика, защото българинътъ е твърде плодовитъ. Като вземете предъ видъ, че 3—4 ученика ще трѣбва да иматъ всѣка година по 15—20 учебника; като вземете предъ видъ, че освенъ учебниците, тѣ трѣбва да иматъ още и други извършено много учебни пособия — писалки, бон, тетрадки и т. н. — които сѣ много скъпи; като вземете предъ видъ и други още скъпи разходи за ученицитъ — за ученически кини-

матографът, ученически забави и т. п. — вие ще можете да си представите, по силата на единъ естественъ законъ — за продължението на рода — какви големи тежести падатъ върху родителитъ. Сега държавата, която се крепи именно върху този естественъ законъ за продължението на рода, да иска да отекчава още повече положението на родителитъ, смѣтамъ го за крайно несправедливо.

Г. г. народни представители! Освенъ туй, често пъти на ученицитъ се налагатъ и други податни тежести по силата на известна необходимостъ — взематъ участие въ много дружества. Напр. моитъ три деца-ученици взематъ участие въ дружество „Червенъ кръстъ“, където ежесечно плащатъ своитъ членски вноски; и тримата сж скаути и плащатъ ежесечно своитъ членски вноски; и тримата, по едно недоразумение сж и юнаци и плащатъ също своитъ членски вноски. Като вземете предъ видъ още и туй, че надържката на ученика се отекчава още повече съ напавата на разни униформи, че често пъти, особено презъ пролѣтътъ, ученицитъ трѣбва да правятъ разни ескурзии, които сж тоже една тежестъ за родителитъ; като вземете предъ видъ, че децата главно изнасятъ и детската благотворителностъ въ най-широката смисълъ на думата; като вземете предъ видъ, че тѣ чрезъ своитъ скромни спестявания и т. п. поддържатъ безплатни чайове и закуски, които се даватъ въ училището на тѣхни другари; че тѣ сж, които чрезъ своя трудъ, а често пъти и чрезъ своитъ сръдства поддържатъ детски трапезарии — както видѣхте, благодарение на тази детска дейностъ чрезъ лотарийни билети можа въ единъ денъ въ София да се събере една голѣма сума, надъ пѣколко стотини хиляди лева, отъ които голѣма частъ не, а главната частъ, може-би деветъ десети, дойдоха пакъ отъ родителитъ, защото децата, на които сж дадени билети да ги продаватъ, не могатъ да ги продаватъ на други, освенъ пакъ на родителитъ си и на своитъ близки, като вземете, казвамъ, предъ видъ всичко това, виждате какви големи тежести падатъ върху родителитъ.

Намирамъ за крайно несправедливо да се въвежда единъ такъвъ данѣкъ. По принципъ, обаче, го поддържамъ. И мисля, че г. министрътъ въ комисията може да подири и да намѣри други ресурси. Ако г. министрътъ на желѣзницитъ чрезъ специални марки — пакъ тая метода на специални марки — съ които се обменя допълнително кореспонденцията въ празнични дни — много лошо е това, би трѣбвало цѣлата кореспонденция по малко да се обменя или известенъ процентъ отъ прихода, който иде отъ пощенскитъ такси и т. п. да се остави за тази целъ — ако следъ това г. министрътъ на войната, собствено Народното събрание, съ закона за подпомагане пострадалиитъ отъ войнитъ прие да се въведатъ тоже благотворителни марки — азъ мисля, че и г. министрътъ на народното просвѣщение може да си послужи съ също такива марки, но съ тѣхъ да се обменятъ не учебницитъ, а да се обменя кореспонденцията, да се обменяватъ телеграмитъ, които падатъ не върху една категория граждани, а върху цѣлото гражданство въобще. Това дори се налага по съображение, че трѣбва да се стремимъ, щото учението въ народното училище да бѣде безплатно, учебницитъ и пособията да бѣдатъ безплатни. Въ 1922 г., когато се гласува законътъ за народното просвѣщение, въ комисията действително се реши, щото учебницитъ да бѣдатъ безплатни, и ако не бѣше така съжалъ министрътъ на финанситъ тогава, г. Турлаковъ, навѣрно това щѣше да бѣде прието и въ пленума и днесъ ние не само не щѣхме да обменяме учебницитъ съ марки, ами щѣхме да даваме безплатно учебници на всички ученици.

Г. Данаиловъ (д. сг): Откъде щѣхте да вземете пари? Отъ въздуха ли? Пакъ беднитъ родители щѣха да даватъ.

М. Дилиановъ (з): Пари щѣхме да вземемъ отъ тѣзи, които нѣматъ деца, отъ тѣзи, които сж на 50 години ергени.

Г. Данаиловъ (д. сг): Имаше единъ ергенски данѣкъ, въведенъ отъ покойния Отамболийски!

С. Йордановъ (д. сг): (Възвразява нѣщо)

М. Дилиановъ (з): Че нѣма твоя образъ да туримъ въ отечестведенията, а ще туримъ образа на министра, разбира се. Сигурно твоя образъ никога нѣма да бѣде тамъ.

Председателствуващъ П. Тодоровъ: Моля, подейте приказва нѣща, за които не е речъ. Оставете оратора да се докаже.

М. Дилиановъ (з): Та дори и по тия съображения, че учението трѣбва да бѣде безплатно, не би трѣбвало да се създава подобенъ прецедентъ, като се облагатъ родителитъ. Много общини въ страната сж съзнали вече тая пужда да даватъ безплатно учебници на децата и сж изпреварили държавата. Не бива ние сега, безъ никакво основание, да отиваме въ тѣкмо обратна посока. Напр., въ с. Бѣлене, Свищовско, отъ 15 години насамъ никой родител не е платилъ нито единъ учебникъ. Това е обща податностъ на цѣлото население отъ общината. Защото за просвѣтениитъ човѣкъ това е една пужда на държавата, и като така, всички граждани трѣбва да понесатъ тежеститъ, свързани съ нашата просвѣта. Азъ мисля, че въ комисията ще трѣбва непременно да се премахне тая такса и да се потърсятъ други такси, които сж по-справедливи.

Председателствуващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Некамъ да кажа само пѣколко думи твърде накратко.

Азъ моля г. министра да вземе бележка отъ всичко, което се каза тукъ, защото, макаръ отъ различни гледища казано, бѣше ценно.

Но азъ искамъ да направя една констатация. Българското учительство още въ началото на своето организиране е поискало държавата да вземе грижата за болнитъ учители, за беднитъ учители и пр. Дълги години сдруженото учительство спори: следва ли то самъ да се заеме съ своята самопомощъ, или трѣбва да настоява държавата, културната държавна да поеме тая грижа върху себе си. Принудено отъ неволята, българското учительство се залови и самъ почна да си строи санаториуми. Нека отдадемъ почитъ на тази инициатива, нека ти продължи. И въ тѣзи спорове азъ съжалявамъ, че се казаша нѣща, обидни за частната инициатива на учителитъ.

М. Дилиановъ (з): Никой не е казалъ нищо.

Д. Тодоровъ (д. сг): Нѣкой отъ наша страна. — Но едновременно нека се зарадваме, г. г. народни представители, че държавата вече е достатъчно културна, за да поеме и тая грижа. И когато виждаме тази грижа реализирана, нека не възставаме. За българския учител, г-да, ще бѣде съвършено безразлично дали отива въ санаториумъ, устроенъ отъ Българския учителски съюзъ, или отива въ санаториумъ, устроенъ отъ Съюза на класнитъ учители, или отива въ санаториумъ, устроенъ по частна инициатива, или отива въ санаториумъ, уреденъ отъ Министерството на народното просвѣщение. Ползата и заслугата е еднаква.

И затуй, безъ да се внушамъ по-нататъкъ въ тия непуждни и неприити разпави, азъ моля единодушно да гласуваме законопроекта по принципъ, защото съ това ще принесемъ полза на единъ общественъ работникъ, за когото досега грижитъ не сж били достатъчни, и да поздравимъ г. министра на народното просвѣщение, че туря едно добро начало. Дай Боже неговитъ наследници да го продължатъ и развитъ до най-хубави размѣри.

Председателствуващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Фондъ за подпомагане учителитъ бѣше предвиденъ въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение. Вие знаете, че миналата година за пръвъ пътъ се гласува за тая целъ една сума отъ 5.000.000 л. въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение, когато бившиятъ министъръ-председателъ бѣше и министъръ на народното просвѣщение, който сума въ тазгодишния бюджетъ се заличи и бюджетътъ се намали съ съответната сума.

Ние вече имаме една практика по въпроса за фондоветъ. И въпросътъ, който се повдига сега, може да се обобща, защото въвеждаме една практика, противъ която ние всички бѣхме въ миналото: за да облекчимъ бюджета въ разходната му частъ поради трудното време, въ което живѣемъ, много разходни пера, които минаваха въ бюджета, ги прехвърляхме въ отдѣлни фондове, които разходи да се посрещатъ съ специални данѣци. Вчера приехме на

първо четене законопроекта за построяване съдебни палати и съдищитъ се ще трѣбва да плащатъ постройката на тия палати. Учителитъ иматъ нужда отъ санаториуми за лѣкуване, държавата нѣма да даде сръдства за постройка на санаториуми; ако е нужно, съ специални данъци, съ които ще ни патоварятъ, ще се събератъ приходи за този фондъ. И по този начинъ съдищитъ се ще строятъ съдебни палати, учащитъ се ще строятъ санаториуми за учителитъ. Но не направихме тъй за агрономическия факултетъ, за постройката на който се изразходватъ суми отъ държавния бюджетъ, а не отъ онѣзи, които се занимаватъ съ земледѣлие.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Карай, така е. Азъ ще ти отговоря за принципа — единъ принципъ, който министърътъ на външнитъ работи каза и който не искамъ да повтарямъ, за времето, въ което живѣемъ. Продължавайте!

Н. Мушановъ (д): Азъ казахъ въ началото, че навѣрно това е мотивътъ: да съберемъ сръдства за фондъ, за който приходитъ на държавата не стигатъ, да създадемъ специаленъ фондъ за специални нужди. Не е въпросътъ да се дразнимъ. Г. министъръ-председателъ бѣше единъ отъ най-големитъ противници на тази специализация. И азъ съмъ убеденъ, че бъдещето на България въ туй отношение не е въ тѣзи фондове и въ този начинъ на законоподателствуване. При пръвъ удобенъ случай — когато се представи тѣжътъ на който и да било другъ министъръ на просвѣтата — той ще иска да унищожи това положение и ще направи, щото общитъ приходи на държавата да отиватъ за посрѣщане общитъ разходи. Когато ще трѣбва да се прави санаториумъ за болни учители, ще трѣбва да се предвиди съответниятъ кредитъ въ разходния бюджетъ на Министерството на просвѣщеніето; когато ще се строятъ съдебни палати, ще трѣбва да се предвидятъ на Министерството на правосъдието нуждитъ сръдства за целта. Всички разходи на държавата трѣбва да се посрѣщатъ отъ общитъ приходи.

Питамъ ви азъ: на какво основание само съдищитъ се, който има несприятелствата да води споръ предъ българскитъ съдилища, е длъженъ да прави съдебни сгради, или, на какво основание само този, който има 6—7 деца, трѣбва непременно да подпомага направата на санаториумъ за болни учители? При това положение, което искате да създадете, богатиятъ, охолниятъ нѣма да даде петъ пари, защото нѣма дѣца, или има най-много 1—2 дѣца, а онзи бедниятъ, който вследствие нещастната съдба има 5—6 дѣца, ще плати най-много. Не е въпросътъ за размѣра на таксата, която ще даде, а — за принципа.

Ето защо азъ казвамъ, че този пътъ, по който вървимъ, е неправиленъ. Имаме фондъ за културни нужди, отъ който можете да посрещнете не само постройката на санаториумъ за болни учители, ами, като кажете, можете отъ него да плащате и художествени произведения. За болнитъ учители има специално постановление въ закона за народното просвѣщение. Болниятъ учителъ има привилегии, които никой другъ чиновникъ у насъ нѣма, а именно: той може да отсъствува една година, когато е туберкулозенъ, презъ което време ще получава заплатата, и т. н. и т. н. Азъ виждамъ, че отъ този фондъ за културни нужди сѣ дадени стипендии, когато има специаленъ параграфъ въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение за даване на стипендии.

Заклучавамъ. Тази практика не е правилна отъ гледище на данѣното облагане и по нея всѣки може да направи най-елементарна критика. Това, което искате, е несправедливо. Тази несправедливостъ не трѣбва да търпимъ; можемъ да я ограничимъ и трѣбва да я ограничимъ.

Говори ми се за безплатното обучение. Азъ не съмъ партизанинъ на безплатното обучение — въ смисълъ държавата да дава безплатно учебници. Всѣка община, обаче, има право да го направи — ако може да го направи. Азъ си спомнямъ, че едно време Видинската община бѣше решила да дава безплатно учебници на ученицитъ. Азъ бѣхъ тогава министъръ на вътрешнитъ работи и утвърдихъ това решение на Видинската община. Тя е свободна, ако има сръдства, да го направи. Но питамъ ви: училищнитъ настоятелства, които и сега купуватъ учебници за беднитъ ученици, не ще ли ги освободите отъ тази такса, която се иска сега? Вие искате отъ всѣки ученикъ да плати за учебницитъ известна такса. Ами ония общини, които съ своитъ сръдства купуватъ учебници и ги раздаватъ на беднитъ ученици, ще плащатъ ли и тѣ тази

такса? Не трѣбва да плащатъ. Не трѣбва да плащатъ такава такса и училищнитъ настоятелства въ онѣзи общини, които даватъ безплатно книги на беднитъ ученици, защото, споредъ мене, много неразумно е, когато тѣ даватъ безплатно учебници, вие да искате отъ тѣхъ същата такса за направа на учителски санаториумъ. Нѣма справедливостъ въ туй отношение. Та ако реши една община да даде безплатно учебници на беднитъ ученици, питамъ ви азъ пакъ: непременно ли трѣбва да се задължи тя да плаща и таксата? Нѣма основание, г. г. народни представители, тя да плаща такава такса, трѣбва да се освободи отъ нея.

И. Лѣкарски (д. ср): Книгитъ и такситъ ги плаща общината.

Н. Мушановъ (д): Трѣбва, г-да, да се освободятъ отъ тази такса всички ония общини, които купуватъ учебници и ги раздаватъ безплатно на учащитъ се, защото ще бѣде действително една несправедливостъ тѣ да ги раздаватъ безплатно, а вие да имъ искате отгоре и държавенъ данъкъ 50 ст. на учебникъ за нѣкакъвъ си фондъ. Нѣма защо да обременявате таква община.

Искамъ да кажа, че се е тръгнало въ единъ пътъ, който по принципъ азъ не одобрявамъ. Държавата най-добре ще направи, ако има нужда отъ сръдства, да увеличи известни налози. Иначе, г-да, ще виждаме да се създаватъ постоянно всевъзможни общински данъци и такси за различни фондове, на които никога не ще можемъ да узнаемъ глобалната сума и които ще представляватъ голѣма тежестъ за данѣкоплатеца. Ако се върви въ тази посока — днесъ да гласуваме съдебни мита, утре да образуваме разни фондове, за които се искатъ всевъзможни нови такси и берии, плащани несправедливо отъ българския данѣкоплатецъ за удовлетворяването на известни нужди — то значи да създадемъ една аномалия. Държавата съ огледъ на нуждитъ, които трѣбва да удовлетвори, ще трѣбва да нагласи и приходитъ си въ бюджета. Тази система, която искате сега да въведете, е стара система. Ние усвояваме турската система. Въ турско време, когато е трѣбвало да се прави нѣщо, сръдствата сѣ събирали отъ хората, за които то се предприема. Днесъ държавата, която се грижи за общитъ интереси — и материални, и просвѣтни, и културни и стопански — когато иска да подпомогне нѣкого, тя ще трѣбва да го подпомогне съ общитъ сръдства, съ общитъ приходи, които тя получава, като въвежда една данѣчна система — пропорционална, прогресивна или каквато и да е. Съ общия глобаленъ доходъ тя може да посрещне справедливо отдѣлнитъ държавни нужди. А това, което се създава сега, е единъ батакъ.

Ето защо, отъ гледище на този принципъ, азъ съмъ противъ създаването на такива фондове. Ако ли приемере тая такса, г-да, тогава трѣбва непременно да освободите отъ плащането и ония общини, които купуватъ безплатно учебници за беднитъ ученици.

Нѣкой отъ сговориститъ: Таксата е 50 ст.

Н. Мушановъ (д): Колкото и да е. — Азъ не съмъ противъ удовлетворяването културнитъ нужди не само на учителитъ, но и на всички чиновници. Но питамъ ви: създавате ветеринаренъ факултетъ съ държавни сръдства — защо не щете да създадете съ такива сръдства и този санаториумъ? Създайте и него съ държавни сръдства. Казвате, че имало събрани 4 милиона лева — дайте още 2 милиона лева и го създайте, но недейте създава специаленъ данѣкъ за учащитъ се. Азъ нѣмамъ деца и нѣма нищо да платя; при туй положение и г. министъръ-председателъ нѣма да плати нищо; по този, който има седемъ деца, той ще плати много.

И. Лѣкарски (д. ср): Вие ще платите по другъ начинъ.

Н. Мушановъ (д): Специално за този фондъ азъ нѣма да платя нищо, и ако нѣмамъ граждански процесъ, нѣма да дамъ нито сантимъ и за съдебнитъ палати, които ще се строятъ въ България.

Азъ моля да изоставимъ тази система на фондове и да се върнемъ къмъ здравата традиция на миналото, която се поддържа отъ авторитетни хора, включая и г. Ляпчевъ. Не може такива данѣци, по такъвъ начинъ, да се налагатъ на хората. Това е много сериозенъ въпросъ

Мене ми се чини, че ако се откажете отъ тази такса, ще бъде по-добре.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата г. министър-председателят.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! По този законопроектъ се развиха дебати, които споредъ мене, биха могли да се избегнатъ, ако се знаеше същината на работата. Азъ взехъ думата като заведующъ Финансовото министерство.

Принципътъ, за който говори г. Мухановъ, споредъ мене, е здравъ и добъръ, но ние не можемъ да забравимъ положението, въ което се намира нашата държава — че тя излиза постепенно отъ една голяма аномалност. Излизането ѝ отъ тази аномалностъ е съпроводено съ още маса аномалности. И ако трѣбва да се държи на принципа за единство на бюджета, има и обетованства, които налагатъ да се действа и по другъ пътъ, пакъ съ същата целъ — задоволяване нуждитъ на страната. Това е по принципа.

Специално за случая. Той е такъвъ. Тази такса, която се взема върху учебниците, се събира отъ редъ години.

Г. Пенчевъ (с. д): Не, още не е почнало събирането ѝ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Извинете ме — почнало е. Тя е добила, така да се каже, обществено одобрение.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Безъ законъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Не е още почнало.

И. Лънарски (д. ср): Книгоиздателствата купуватъ марки и ги лепятъ върху учебниците.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Тѣй е. То се върши отъ добрата воля на нашето гражданство, г. Пенчевъ, което иска да помогне на учителитъ, които жертвуватъ своя трудъ и своето здраве за тѣхнитъ деца. Такова е положението. Какво ще правимъ сега?

Г. Пенчевъ (с. д): Правилникътъ не е приложенъ.

Г. Данаиловъ (д. ср): Таксата се събира, г. Пенчевъ. То бѣше инициатива на бюджетарната комисия — да се узакони това положение.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ моля, г. г. народни представители, да приемете по принципъ този законопроектъ, и да отиде той въ комисията, защото ще дойде да разгледаме законопроекта за бюджета на фондоветъ, кждето тази такса е предвидена тѣй, както тя се събира. Пъкъ животъ и здраве, ако не ние, други — дано иматъ по-добри условия, отколкото днешнитъ — да могатъ постепенно да подобрятъ положението на страната. Туй е истината. И азъ ви моля, г. г. народни представители, съ огледъ на напредналото време, да гласувате този законопроектъ, за да минемъ къмъ разглеждане на законопроекта за бюджета на фондоветъ.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Азъ ще кажа само нѣколко думи по законопроекта, който внесохъ на ваше одобрение.

Г. г. народни представители! Безспорно, че практиката, която следваме съ създаването на различни фондове за удовлетворение на неотложни нужди отъ различни области на нашето държавно управление, е практика, която ще бъде осъдена, ще бъде критикувана отъ гледището на една редовна бюджетна система. Но не знаемъ защо тъкмо тукъ, когато се касае за учителството, се намери поводъ да се осъжда тази практика, и то отъ страна на ония, които представляватъ, или иматъ претенциитъ да представляватъ, единствено тѣ, интереситъ на това учителство. Това е, което трѣбва да констатирамъ съ горчивина.

Нима ние, следвайки тази практика, не създадохме фондъ за подобрене клиникитъ въ Александровската болница? Нима ние не одобрихте едно мое предложение за създаване на такъвъ единъ фондъ за подобрене онова дѣлчно заведение — а сега и научно — което дѣкува

дѣла България? Нима ние не одобрихте, или поне не казахте нищо противъ създаването фонда за телеграфопощенскитъ чиновници, сумитъ за който се събиратъ чрезъ обепването съ специални марки на празничната кореспонденция? Нима ние не бѣхте дори инициаторитъ за създаването на персоналниятъ добавки за подобрене положението на желѣзничаритъ? Нима ние не одобрихте фонда, или поне не казахте нищо по пачина на процедурата — също така неправиленъ отъ правно гледище — когато се касаеше въпросътъ за фонда „Обществени осигуровки“, събранъ отъ вноски на държавата, работодателятъ и работниците въ полза на работниците?

Та, г-да, когато говоримъ за принципи, тамъ можемъ да се съгласимъ; но когато има конкретно да разрешаваме единъ въпросъ, ние трѣбва да го разрешимъ съ огледъ на условията, при които се намираме. Ако уважимъ вашитъ критики, ние ще лишимъ фонда за социално и културно подпомагане на учителитъ отъ 1½ милиона лева, което значи: азъ, като министъръ на Министерството на народното просвѣщение, фактически да не мога да постигна ония цели, които съмъ си поставилъ съ създаването на този фондъ.

А какво се цели съ създаването на този фондъ? — Постройка, обзавеждане и издръжка на санаториумъ за болни учители, професори и служащи по ведомството на Министерството на народното просвѣщение, както и за пенсионирани такива. И пакъ трѣбва съ горчивина да констатирамъ, че г. Пенчевъ заяви тукъ, че не знае да е този санаториумъ, кой го строи и какъ се строи. Вѣроятно, защото го строи държавата.

Г. Пенчевъ (с. д): Азъ знамъ, че се строи, но кжде е, какъвъ е?

Министъръ Н. Найденовъ: Трѣбваше да се заинтересувате, г. Пенчевъ, защото това е единъ капиталенъ въпросъ, който засѣга твърде много учителството. Ние най-напредъ трѣбваше да знаете кжде, какъ и кой строи този санаториумъ. Този санаториумъ, основитъ на който азъ лично поставихъ, е едно грандиозно дѣло; и то се дължи на срѣдствата, които дава този фондъ. За да бъде той довършенъ, необходими сж сумитъ, които сж предвидени да постигнатъ по бюджета на този фондъ. Срѣдствата отъ този фондъ азъ употребихъ за помощи на заболѣли учители, професори и служащи отъ Министерството на народното просвѣщение, както и на тѣхни деца и сираци; за субсидиране научни, литературни или художествени изследвания и издирвания, както и за научни, литературни и художествени произведения на учители; за даване стипендии по конкурсъ за следване въ срѣдни и висши учебни заведения на примѣрни и талантливи ученици, деца на учители и т. н. И трѣбва да ви заявя, че въ краткото време, откато съмъ въ министерството, азъ можахъ да предприема доста полезни и добри инициативи за реализирането на тия цели, които фондътъ си е поставилъ.

Говори се специално за таксата отъ 50 ст. на всѣки учебникъ. Изтъкнаха се нѣкои съображения за несправедливостта въ събирането на една такава такса. Нѣма да се спирамъ на принципиалния въпросъ, дали е оправдано отъ гледище на конституцията събирането на една такава такса. Този въпросъ се изясни въ смисълъ, че подъ думитъ „безплатно учение“ не се разбира, че учебникитъ ще бъдатъ безплатни. Това е идеалътъ, както каза г. Данаиловъ, къмъ който трѣбва да се стремимъ, но не е задължение по силата на закона. Държавата се стреми да даде безплатно задължително обучение, и съ огледъ на това въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение се предвижда единъ кредитъ за подпомагане на беднитъ общини за купуване на пособия. Значи, беднитъ родители се освобождаватъ отъ заплащане учебникитъ на своитъ деца. За това помага или общината, или държавата. И ще трѣбва въ бъдеще да бъде увеличенъ този кредитъ за подпомагане на беднитъ деца, съ даване безплатно на учебници. Следователно, тая такса отъ 50 ст. на учебникъ, засѣга само оиѣзи родители, които ще плащатъ учебникитъ на своитъ деца.

Г. г. народни представители! Може ли да се прави голямъ въпросъ отъ това, че едно семейство, което има петъ деца, ще плати за една година 250 л. Ами че това е толкова малка сума, че не бива да се повдига тукъ въпросъ и да се придава на тази такса толкова голямо значение, за да се омаловажи или осъди инициативата, предметъ на настоящия законопроектъ. Безспорно, както при облагането съ всѣка друга такса, така и тукъ, има из-

вестна несправедливост — не е пропорционално облагането, за да бъде напълно справедливо. Възможно е някой да платят повече от 50 ст., други да не платят нищо; но това е една несправедливост толкова незначителна, че не бива да се осжда събирането на такс в полза на този фонд.

Преди всичко, г. г. народни представители, ценитъ на учебниците — и това не бива да се изпуска изъ предъ видъ — се определят от Министерството на народното просвѣщение. Министерството, за да тръгне изъ този път, да събира такс върху учебниците в полза на учителството, е имало предъ видъ разпоредбитъ на закона за народното просвѣщение за определяне ценитъ на учебниците. Министерството би могло много лесно да тури по-високи цени на учебниците, като предвиди известно увеличение в полза на този фонд. Обаче, вмѣсто да прави това, то създава специална такса отъ по 50 ст. за всѣки учебникъ.

И тази практика, както каза и г. министър-председателъ, съществува. Съ този законопроектъ само се узаконява едно фактически съществуващо положение. Азъ се стрямамъ отъ това да бъда авторъ на този законопроектъ, макаръ че въ в. „Народъ“ писаха, че това е първият ми дебютъ отъ законодателната ми дейност. Повтарямъ, узаконява се едно фактическо положение на събиране вече суми по такъв начинъ. Нѣщо повече: печатани сж марки, и ако не възприемемъ това законоположение, което днесъ се предлага, то значи министерството да впише въ загуба ония разходи, които е направило за напечатване на марки, и да повърне ония суми, които е събрало, тълкувайки широко разпоредбата на закона за народното просвѣщение, която дава право на министра на народното просвѣщение да определя ценитъ на учебниците.

По този въпрос азъ имахъ една конференция съ книгоиздателитъ — съ оуби, които не се смѣтатъ за патентовани защитници на учителството, съ най-големитъ книгоиздатели, въ лицето на г. Данова — и тѣ притърнаха напълно тая идея, одобриха я и похвалиха инициативата на министерството. Тѣ искаха само да се изработи единъ правилникъ, за да могатъ тия такс да се събиратъ по единъ много лесенъ начинъ, който изключва всѣкакви спорове и недоразумения. Обаче противодействието дойде отъ тамъ отъ дото най-малко очаквахме — то дойде отъ съмишленитъ на г. Пенчева. Тѣ се отнесоха до Административния съдъ и оспориха правилността на събирането на тая такса. Това ме принуди да искамъ оформяването по законодателенъ редъ събирането на тая такса.

И. Лѣнарски (д. сг): Тѣ пишатъ и по вестницитъ такива статии.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Азъ вѣрвамъ, че вътрѣни тѣзи критики, които се отправятъ противъ внесенния законопроектъ, вне ще го одобрите, като имате предъ видъ, че ценитъ, които си поставя този фондъ, сж цели, които заслужаватъ вашата подкрепа, като имате предъ видъ отъ друга страна положението, въ което се намира държавата — че тя не може чрезъ редовния бюджетъ да замѣсти сумата 1½ милиона лева, която разчитаме, че ще постъпи за този фондъ. Да се обявяваме противъ този фондъ или, по-скоро, противъ тази такса 50 ст. като източникъ на този фондъ, значи фактически да осуетимъ постигането на целитъ, които фондътъ си поставя. (Ръкоплѣскания отъ стовориститъ)

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Ще гласуваме.

Който приема на първо четене законопроекта за допълнение на чл. 108 отъ закона за народното просвѣщение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ ще моля да се даде спешностъ на законопроекта.

М. Дилиновъ (з): Не може така.

П. Аленовъ (с. д): Това не може.

Д. Тодоровъ (д. сг): Ще запомнимъ, че и Вие сте били противъ.

П. Аленовъ (с. д): Азъ гласувахъ за законопроекта, при декларацията, която се даде, че той ще отиде въ комисията.

Министъръ Н. Найденовъ: Г-да! Да се обяснимъ. Азъ моля да се даде спешностъ на законопроекта — ако, разбира се, народното представителство се съгласи за това — като имамъ предъ видъ съображеннето, че този законопроектъ трѣбва да предшества законопроекта за фондовѣ. Иначе би трѣбвало да закѣсимъ съ заседанията.

М. Дилиновъ (з): Комисията да се събере тази вечеръ и да разгледа законопроекта.

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Г. министърътъ предлага да се даде спешностъ на законопроекта. Който сж съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Г. министър-председателю! Часътъ е 20. Докога да продължимъ заседанието?

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Г. председателътъ ме пита докога да продължимъ заседанието. Азъ бихъ ви молилъ да се съгласите да се продължи до 22 ч.

Н. Мушановъ (д): Само докато се свърши този законопроектъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, докато се свърши този законопроектъ, но ще ви моля утре да дойдете по-рано.

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Който сж съгласни да се продължи заседанието докато се свърши на второ четене разглежданиятъ законопроектъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ И. Лѣнарски (д. сг): (Чете)

„З А К О Н Ъ“)

за допълнение чл. 108 отъ закона за народното просвѣщение“.

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Който приематъ главното на законопроекта, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ И. Лѣнарски (д. сг): (Чете § единственъ — вж. прил. Т. I, № 151)

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Азъ прави следното предложение, което мисля, че трѣбва да приемете — „всѣки учебникъ, които се даватъ безплатно, не подлежатъ на тази такса“.

Н. Къчевъ (д. сг): Който има срѣдства да даде безплатно учебниците, ще има срѣдства да даде и по 50 ст. Голѣма работа!

Председателстваващъ П. Тодоровъ: Г. Къчевъ! Моля Вие се, не прекъсвайте.

Н. Мушановъ (д): Нѣколко думи искамъ да кажа. Примѣрно, Софийското училищно настоятелство, на което знаете какви сж срѣдствата, е постоянно въ борба съ общината, за да може да намѣри необходимитъ срѣдства за издръжка на училищата. Винаги училищното настоятелство не може да удовлетвори училищнитъ нужди, особено въ беднитъ общини. Вземете напр. Софийското училищно настоятелство, а тѣй е навредъ въ България. Защо сега, когато училищното настоятелство решава да подпомогне беднитъ семейства съ безплатни учебници на децата имъ, вне искате училищното настоятелство да плати таксата, когато ще купува тѣзи учебници? Поне отъ тази такса училищнитъ настоятелства ще трѣбва да се освободитъ, защото ще накарате много общини да не гласуватъ безплатно даване учебници, понеже ще се събира отъ тѣхъ тази допълнителна такса.

* За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 151.

Ето защо, моето предложение е: „Тамъ, където се раздаватъ безплатно учебници на учащите се, тази такса не се събира“.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Които приематъ предложението на г. Мушановъ, моля, да вдигнатъ ръка. Менишество, Събранието не приема.

Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Мене ми е много мъчно, че г. министърътъ и тѣзи, които говореха, не можаха да разбератъ насть, учителитѣ. Ако ние предлагаме да се махнатъ тѣзи 50 ст. на учебникъ, то е, защото не можемъ да ги понасяме.

Г. Данаиловъ (д. ст): Че за заплатитѣ не се ли критикуватъ учителитѣ?

Г. Пенчевъ (с. д): Всѣки човѣкъ различно мисли.

М. Дилиановъ (з): Още не сте махнали купонитѣ отъ хлѣба — вземете ги отъ тамъ и ги дайте на учителитѣ.

Г. Пенчевъ (с. д): Азъ правя предложение, точка в — „отъ по 50 ст. за всѣки учебникъ“ — да се махне.

Второ нѣщо. Паритѣ за този фондъ за културно и социално подпомагане на учителитѣ се взематъ отъ общинитѣ по разни начини, но отъ държавата нищо не се дава. Паритѣ за този фондъ се взематъ: отъ заплатитѣ на учителитѣ, които общинитѣ даватъ, отъ наема на училищни имоти, отъ лихви и пр. Азъ предлагамъ да се тури една нова точка: „ $\frac{1}{2}\%$ отъ сумитѣ, които държавата дава за народното просвѣщение“. Ние вземаме $\frac{1}{2}\%$ отъ сумитѣ, които общинитѣ даватъ за народното просвѣщение, 420.000.000 л. се плащатъ за заплати; отъ тѣхъ се взематъ по $\frac{1}{2}\%$. Цѣлниятъ бюджетъ на Министерството на народното просвѣщение е 620.000.000 л.; оставатъ, значи, още 200 милиона лева. Нека и държавата даде $\frac{1}{2}\%$ върху тѣзи 200 милиона лева.

Г. Данаиловъ (д. ст): По-рано не искахте да се обложатъ учебниците съ 50 стотинки, а сега искате цѣлата просвѣта да се обложи!

Министъръ Н. Найденовъ: Сега иска венчки данъкоплатци да се обложатъ!

Г. Пенчевъ (с. д): Както облагоаме съ $\frac{1}{2}\%$ общинитѣ, да обложимъ също така и държавата съ $\frac{1}{2}\%$ върху онази сума, която тя дава за просвѣтата.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Пристапваме къмъ гласуване.

Г. Пенчевъ прави предложение точка в да се махне. Които сж съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Менишество, Събранието не приема.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Само той гласува!

Председателстващъ П. Тодоровъ: Г. Пенчевъ прави още едно предложение за нова алинея: „ $\frac{1}{2}\%$ отъ сумитѣ, които държавата дава за народната просвѣта“.

Които сж съгласни да се прибави тази нова алинея, моля, да вдигнатъ ръка. Менишество, Събранието не приема.

Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Нѣма защо да се повтаря аргументацията по този въпросъ. Прави предложение точка в да се махне и вмѣсто нея да се приеме следниятъ текстъ: „Отъ облекчаване съ специални марки съ ликоветѣ на св. св. Кирилъ и Методий простата и препоръчаната кореспонденция и телеграмитѣ две седмици преди и една седмица следъ Рождество, Христово, Възкресение Христово и Нова година“.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Които сж съгласни съ предложението на г. Дилиановъ, моля, да вдигнатъ ръка. Менишество, Събранието не приема.

Има думата г. Иванъ Лѣкарски.

И. Лѣкарски (д. ст): Къмъ буква в да се прибави една нова алинея съ следното съдържание: „Събираниѣтѣ досега подобни такси да се внесатъ на приходъ въ фонда“.

Н. Мушановъ (д): Искамъ думата.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Имате думата.

Н. Мушановъ (д): Интересно е да се обясни тази нова алинея.

М. Дилиановъ (з): Тукъ даже и смѣтъ ще трѣбва да има.

Н. Мушановъ (д): Стана въпросъ, че тая такса досега е събирала. Събирала е значи по единъ правилникъ. Иначе не може да бѣде. За какви цели? Непремѣнно за единъ фондъ — за този фондъ. Като искате сега да се гласува, щото събираниѣтѣ досега суми да отидатъ за този фондъ, защо сж били събирани тия суми? Какъ е било възможно да се събира една такса, безъ да има съответенъ законъ? Интересно е да знаемъ какъ е станало това нѣщо. Г. министърътъ трѣбва да обясни това. Ако може г. Лѣкарски да го обясни, нека той да го обясни.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Азъ обяснихъ, че тия такси сж събирани отъ министерството, което, тълкувайки закона за народното просвѣщение, мислило е, че има право да ги събира, като при определяне цената на учебницитѣ поставя единъ плюсъ. Това е едно тълкуване, което може да не се одобри отъ Административния смѣтъ. За да избегнемъ недоразумения, за да избегнемъ едно противно тълкуване, затуй именно се прави това предложение.

Х. Мирски (д): Щомъ се касае за даждия, по чл. 69 отъ конституцията такива не може да се събиратъ безъ законъ.

Председателстващъ П. Тодоровъ: Които приематъ направеното предложение отъ г. Лѣкарски за прибавяне на казаната отъ него нова алинея, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ § единственъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Следующето заседание по правилника ще стане утре. Предлагамъ следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за допълнение на чл. 108 отъ закона на народното просвѣщение;
2. Второ четене законопроекта за бюджета на разнитѣ фондове и пр.

Първо четене законопроектитѣ:

3. За отпущане безплатно по 3.000 куб. м. годишно дървенъ материалъ отъ държавнитѣ гори за построяване сгради за Американско училище.

4. За разрешаване на Министерството на земледѣлието и пр. да използва сумитѣ отъ излизанитѣ отъ ското-въднитѣ фондове отъ 33.000.000 л.

5. За учредяване на отѣлно общинско стопанско предприятие електрификацията на Варненската градска община.

6. Второ четене законопроекта за построяване сгради за съдебни мѣста.

7. Първо четене законопроекта за издаване редовни нотариални актове за собственост на бездомнитѣ въ София и Пловдивъ.

Второ четене законопроектитѣ:

8. За измѣнение закона за отмиѣняване закона за административното правосѣдие.

9. За измѣнение чл. 214 отъ закона за митницитѣ.

10. За държавенъ контролъ върху частнитѣ застрахователни предприятия.

11. За задълженията на с. Лѣджене и пр.

12. Докладъ на прошетарната комисия.

Одобряване предложенията:

13. За отпущане народна пенсия на запасния генералъ Данаилъ Николаевъ.

14. За задържане на държавна служба минния инженеръ Ив. Берладинъ.

15. За одобрение конвенцията за опиума и пр.

16. За одобрение постановления на Министерския съвет по Министерството на финансите.
17. За приемане на окръжна и общинска служба руски подданици.
18. За задържане на държавна, окръжна и общинска служба за още две години руски подданици специалисти.
19. За одобрение на подписаните в София конвенции с Чехословацката република на 15 май 1926 г.
20. За приемане на държавна служба по Министерството на железниците, пощите и телеграфите инженер-чужди подданици.
21. За задържане на държавна служба на Анатоли Лаптев.
22. Докладът на комисията по проверка на изборите.

- Първо четене законопроекта.
23. За одобрение конвенцията досежно измърването на кораби за вътрешно плаване и пр.
24. За измънение решението за одобрение укази и постановления на Министерския съвет, публикувани в бр. 113, от 20 август 1924 г. на „Държавен вестник“.
25. За купуване от държавата зданията с дворно място, принадлежащи на I-то Българско застрахователно дружество „България“ и пр.
26. За пощенските чекови сметки.
- Който приемат така наредения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема. Вдигам заседанието.
- (Вдигнато в 20 ч. 25 м.)

Председател: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседател: **П. ТОДОРОВЪ**

Секретар: **ИВ. Г. ЛЪНАРСКИ**

Началник на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народните представители: Асенъ Господиновъ, Асенъ Цанковъ, Сава Савовъ, Дълчо Тодоровъ Гоговъ, Александър Милковски, Никола Атанасовъ, Христо Господиновъ II, Петко Караивановъ, Господиновъ Продавъ, Иванъ Илиевъ, Стефанъ Чолаковъ, Тодоръ Панайотовъ, д-ръ Добри Беровъ и Димитъръ Мангърговъ	2313	3.000 куб. м. грубъ дървенъ материалъ годишно, въ продължение на петъ години, докато ще трае изграждането на зданията (Съобщение) . . .	2313
Питане отъ народния представител П. Стайновъ къмъ министра на външните работи и на изповядания, съ което го моли да съобщи на народното представителство какво е сторено отъ правителството и отъ него презъ последното му пътуване въ връзка съ заема за бѣжанците, за който се съобщи, че билъ одобренъ отъ Обществото на народите (Съобщение и развиване на питането и изложение отъ министра)	2313	2. за измънение § 1 алинея първа отъ закона за измънение и допълнение на законите за амнистия отъ 26 юлий 1924 г., 10 януарий 1924 г. и 22 юлий 1920 г. (Трето четене)	2320
Законопроекти:		3. за разрешаване на Министерството на земледелието и държавните имоти построяването на стопански и други сгради (Трето четене) . . .	2321
1 за отпускане безплатно отъ държавните гори за постройка на новите училищни сгради за американско училище край гр. София по		4. За пощенската спестовна каса (Първо четене) . . .	2321
		5. За допълнение на чл. 108 отъ закона за народното просвѣщение (Първо и второ четене) 2322 и 2330	
		Предложение отъ комисията по Министерството на правосъдието за разрешаване даването подъ съдъ на бившия министъръ А. Оббовъ по чл. 431 отъ наказателния законъ по поводъ искането на прокурора при Софийския окръженъ съдъ съ надписъ № 1295 отъ 26. I. 1925 г. — вх. № 296 отъ 27. I. 1925 г. (Приемане) . . .	2331
		Дневенъ редъ за следующето заседание	2331